

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри

Світлана МАКАРЕНКО
«21» листопада 2025 р.

**«Особливості використання засобів театралізованої діяльності для дітей
старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі»**

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія»

Сухорукової Ангеліни Григорівни

Науковий керівник:

кандидатка педагогічних наук, доцентка

Поповська О.А.

Рецензент: **Галаманжук Л. Л.,**

докторка педагогічних наук, професорка

зав. кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського

національного університету

імені Івана Огієнка

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою:

92 А «Відмінно»

«22» грудня 2025 р.

Секретар

ЕК

Оксана ПОПОВСЬКА

Київ – 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	9
1.1. Поняття та значення театралізованої діяльності у психолого-педагогічній літературі.....	9
1.2. Інклюзивне навчання: сутність, принципи та особливості організації.....	19
1.3. Вплив театралізованої діяльності на розвиток дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.....	33
Висновки до першого розділу.....	46
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	49
2.1. Досвід використання театралізованої діяльності в закладах дошкільної освіти.....	49
2.2. Методика організації театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами	62
2.3. Аналіз ефективності застосування театралізованих ігор у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	68
2.4. Рекомендації щодо удосконалення використання театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.....	73
Висновки до другого розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ООП – особливі освітні потреби

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ТД – театралізована діяльність

ІОС – інклюзивне освітнє середовище

НУШ – Нова українська школа

ППР – психолого-педагогічна підтримка

КК – комунікативні компетенції

ЕР – емоційний розвиток

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний розвиток освітньої системи в Україні спрямований на створення сприятливого середовища для всебічного розвитку кожної дитини, зокрема дитини з особливими освітніми потребами. Інклюзивне освітнє середовище забезпечує створення відповідних умов для навчання, соціальної адаптації та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Це включає адаптацію освітніх програм, організацію спеціальних засобів підтримки та ресурсів, впровадження інтерактивних і творчих методів навчання, а також створення комфортного і безпечного середовища.

Одним із способів розвитку дитини з особливими освітніми потребами є театралізована діяльність, яка займає особливе місце серед різноманітних форм навчання, виховання і всебічного розвитку дітей. Життя дітей пронизане грою. Серед різновидів ігор, які допомагають дитині перевтілюватися в різні образи і ролі, є театралізована гра та організація вистав для дітей в дитячому садку. Саме тому в дитячому садочку часто організуються тематичні тижні для дітей дошкільного віку. Театральна діяльність дозволяє дітям познайомитися з навколишнім світом у всьому його різноманітті через образи, звуки, оволодіти навичками виразного мовлення, правилами поведінки, етикою спілкування з однолітками і дорослими.

Театралізована діяльність сприяє не тільки розвитку творчих здібностей, а й формуванню соціальних, емоційних і комунікативних навичок. Вона дозволяє дітям вільно виражати свої емоції та почуття, розвивати креативність. Завдяки участі в театральних іграх і рольових вправах діти з особливими освітніми потребами мають можливість вчитися краще розуміти себе та інших, висловлювати свої думки та почуття, долати бар'єри у спілкуванні, формувати взаєморозуміння і толерантність. Театралізована діяльність сприяє розвитку впевненості в собі, знижує рівень тривожності та сприяє покращенню емоційного стану.

Використання засобів театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі дозволяє створити середовище, де кожна дитина відчуває себе важливою та має змогу розвиватися відповідно до своїх можливостей і потреб. Театралізована діяльність відкриває для дітей цілий світ, сповнений фантазії, творчості та емоцій.

Ступінь вивченості теми у спеціальній науковій літературі. Тема використання театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі є досить актуальною і отримала значну увагу в наукових дослідженнях. Відомі дослідники такі, як Л. Виготський [7], С. Рубінштейн [47], Т. Атрощенко [2], акцентували свою увагу на важливості емоційного та соціального розвитку дітей через активні форми навчання, зокрема через гру та театралізовані елементи, які сприяють формуванню ключових психологічних і комунікативних навичок. Теоретичні роботи вчених у галузі педагогіки та психології сприяли розумінню театралізованої діяльності як одного з основних методів розвитку творчого потенціалу дітей. В українському науковому середовищі фахівці, які досліджують театралізовану діяльність, зокрема й в інклюзивному освітньому середовищі (А. Богуш, Н. Гавриш, А. Зозуля, К. Крутій, О. Ляховець, О. Поповська та інші), розглядають питання взаємодії учасників інклюзивного освітнього процесу та сучасні підходи до професійної підготовки педагогів, які працюють в інклюзивному середовищі. Загалом, наукові дослідження підтверджують, що театралізована діяльність відіграє важливу роль у розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Проблема кваліфікаційного дослідження характеризує проблему, як визначення ефективності використання засобів театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища. Особливу увагу приділено вивченню того, як засоби театралізованої діяльності можуть допомогти дітям з особливими освітніми потребами адаптуватися в соціальному середовищі, розвинути комунікативні навички, підвищити емоційну стабільність і сприяти формуванню творчого потенціалу. Це

дослідження показує, як саме театралізовані вправи та ігри можуть бути організовані для дітей із особливими освітніми потребами, створюючи їхньому розвитку та соціалізації.

Об'єкт дослідження - театралізована діяльність дошкільників в інклюзивному освітньому середовищі.

Предмет дослідження - засоби театралізованої діяльності та особливості їх використання в умовах інклюзивного навчання в закладі дошкільної освіти.

Мета - обґрунтувати теоретико-методичні та практичні основи використання театралізованої діяльності як ефективного інструменту для розвитку дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання низки **завдань**:

1. Проаналізувати поняття та значення театралізованої діяльності у психолого-педагогічній літературі, сутність інклюзивного навчання, принципи та особливості організації та особливості впливу театралізованої діяльності на розвиток дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

2. Вивчити досвід використання та методiku організації театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

3. Дослідити ефективність застосування театралізованих ігор у роботі з старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

4. Розробити рекомендації щодо удосконалення використання театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Гіпотеза дослідження: припускається, що використання театралізованої діяльності є ефективним засобом розвитку комунікативних та емоційних навичок у дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного середовища.

Для вирішення поставленої у роботі мети використовувалися наступні **методи дослідження**: *теоретичні методи*: аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури, що надало змогу зіставити різні погляди на досліджувану

проблему; *емпіричні методи*: цілеспрямоване та систематичне спостереження за навчальною діяльністю дітей, бесіда, експерименти, які допомогли виявити результативність експериментальної роботи; спостереження; *математичні методи*: здійснення аналізу емпіричних даних.

Практичне значення отриманих результатів полягає в узагальненні науково–теоретичних і розробці практичних положень щодо використання засобів театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі та в розробці рекомендацій щодо використання театралізованої діяльності для дітей з особливими освітніми потребами, які можуть бути застосовані педагогами для організації інклюзивних занять і розвитку соціального навичок дітей.

Апробація результатів роботи здійснювалася протягом усього періоду виконання дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи висвітлювалися на: I Всеукраїнському форумі «Дошкільна освіта в контексті сталого розвитку: інвестиція в майбутнє» (28-29 січня 2025 р.); III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення» (Кропивницький, 27 квітня 2025 р.); Міжнародній (заочній) науково-практична конференції «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (Хмельницький, 27-28 лютого 2025 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (Кам'янець-Подільській, 9-10 квітня 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Програмадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення» (Київ, 24 квітня 2025 р.); Всеукраїнському конкурсі наукових робіт здобувачів вищої освіти «Траєкторія розвитку» спеціальності А2 (012) Дошкільна освіта (Маріупольський державний університет, Київ, 2025 р.).

Основні результати дослідження висвітлено в **публікаціях**:

1. Сухорукова А.Г. Організація театралізованої діяльності в умовах інклюзивного навчання в закладі дошкільної освіти. *Впровадження сучасних*

технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник матеріалів Міжнародної (онлайн) науково-практичної конференції, 27-28 лютого 2025 року. Хмельницький, ХГПА, 2025. С. 64-67.

2. Сухорукова А.Г. Театралізована діяльність як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку *Програмадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 24 квітня 2025 року / за заг. ред. О.А.Голюк. Маріуполь: МДУ, 2025. С. 226-229.*

3. Сухорукова А.Г. Театралізована діяльність як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Дебют: Збірник тез доповідей студентів психолого-педагогічного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2025 / За заг. ред. д.політ.н., проф. Трофименка М.В., к.пед.н., доц. Демидової Ю. О. Київ, 2025. С. 145-149.*

4. Сухорукова А.Г., Поповська О.А. Використання театралізованої діяльності як засобу розвитку дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання. *Магістерські студії психолого-педагогічного факультету Маріупольського державного університету: збірник наукових праць здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Фізична культура», «Практична психологія», «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. С. 86-93.*

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг наукової роботи становить 106 сторінок, з них 81 сторінка основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Поняття та значення театралізованої діяльності у психолого-педагогічній літературі

Відповідно до Концепції національного виховання, дошкільна освіта повинна сприяти гармонійному розвитку особистості, що передбачає активне використання різних методів і форм роботи. Сьогодні у процесі дошкільної освіти використовують ігрові методи, інтегроване навчання, проєктну діяльність, методи стимулювання творчої активності, бесіди, експериментування, спостереження. Особливе місце в освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку займає театралізована діяльність, яка сприяє емоційному розвитку, формуванню мовлення, комунікативних навичок та уяви, допомагає дітям розкривати свої можливості та впевненість у собі [4].

Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів [20, с. 152]. Театралізована діяльність у дошкільному віці є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток дитини.

Також, театралізована діяльність розглядається як один із методів інтегрованого навчання, що сприяє розвитку уяви, комунікативних навичок, творчого потенціалу та розширенню уявлень про навколишній світ [3].

Театралізована діяльність розглядається в психолого-педагогічній літературі як важливий засіб розвитку особистості дитини, її творчих здібностей та комунікативних навичок. Різні вчені, як українські, так і зарубіжні, досліджували сутність цього поняття та його вплив на розвиток дітей.

Аналіз наявних у літературних джерелах визначень поняття «театралізована діяльність» наведений в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Контент аналіз визначення поняття «театралізована діяльність» у
вітчизняних наукових працях**

№	Автор, джерело	Визначення
1.	М. Бангрович	Специфічний вид художньо-творчої діяльності, в процесі якої її учасники освоюють доступні засоби сценічного мистецтва, і відповідно до обраної ролі (актора, сценариста, художника-оформлювача, глядача і т.д.), беруть участь у підготовці і розігруванні різного виду театральних вистав, долучаються до театральної культури [4, с. 243-244].
2.	Г. Мартиненко	Художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів [36, с. 43].
3.	О. Олійник	Одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Виступає як специфічний вид дитячої активності, один із

		найулюбленіших видів творчості [40, с. 23-31].
4.	В. Моляко	Процес художньо-творчої взаємодії, під час якого діти відтворюють життєві або казкові сцени, використовуючи сценічні засоби, мовлення, міміку та жести [39, с. 32].
5.	О. Ляховець	Ключові поняття театралізованої діяльності: сюжет, сценарій, гра за сюжетом літературного твору, театралізація [32, с. 14].
6.	Г. Костюк	Метод виховання, який допомагає дітям розвивати мовлення, уяву, творчі здібності та вміння виражати свої почуття через гру та перевтілення [27, с. 44].
7.	С. Рубінштейн	Засіб розвитку уяви дітей, де створюється певна роль і виконання її в умовах сюжету, що дозволяє розвивати емоційні й моральні якості [47, с. 32].

Отже, театралізована діяльність визначається як процес створення й реалізації художнього образу через драматизацію, інсценізацію, гру-імпровізацію та інші види акторської взаємодії. Це багатогранна діяльність, яка включає мовленнєву, музичну, рухову та образотворчу активність, дозволяючи дитині самовиразитися та розширити свій внутрішній світ.

На думку Л. Виготського, «розвиток має місце там, де є новий предмет освоєння» [8, с. 63]. А для дитини старшого дошкільного віку театральне дійство і є той самий новий предмет. Предмет тієї категорії новизни, що пов'язана перш за все не з інформативністю, а з емоційністю. Крім того, в цьому випадку дитина

орієнтується не тільки на результат діяльності, а й на сам процес досягнення цього результату – на творчість [8]. 5

К. Крутій окреслює вплив театралізованої діяльності на розвиток мовлення дітей дошкільного віку: вправлення дітей у промовлянні різних типів висловлювань (опис оповідання, розповідь); формування вміння дотримуватись часової послідовності подій; вміння продовжувати висловлювання, що було розпочато співрозмовником; якісне покращення зв'язності та інтонаційної виразності мовлення; навичок логічного та послідовного монологічного висловлювання; вміння будувати та відтворювати різноманітні типи речень (оповідальні, запитальні, окличні) [28, с. 87].

Отже, театралізована діяльність визнається як ефективний засіб розвитку мовленнєвих, творчих та соціальних навичок дітей.

Театралізована діяльність дітей старшого дошкільного віку включає такі види:

- розвиваючі ігри, що сприяють розвитку уваги, спостережливості, сміливість, винахідливість, готовність до творчості;
- ритмопластичні вправи, які передбачають розвиток рухової здатності, пластичної імпровізації;
- психогимнастичні етюди, спрямовані на формування пізнавальної та соціально-особистісної сфери;
- спеціальні театральні ігри, які готують дітей до дії в сценічних умовах, де все є вигадкою, розвивають уяву і фантазію;
- завдання з культури та техніки мовлення, вдосконалюють дихання, дикцію, інтонацію і інші засоби виразності мовлення;
- бесіди та вікторини про театральне мистецтво;
- етюди та ігри з управління театральними ляльками, що розвивають м'язи рук, витримку, терпіння [15].

Відповідно до видів, організація театралізованої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку передбачає три основних напрями роботи (таб. 1.2).

Таблиця 1.2

**Основні напрями роботи театралізованої діяльності з дітьми
старшого дошкільного віку**

№	Напрями	Визначення
1	Пізнавальний	Формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання;
2	Ігровий	Створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі; містить ігри-драматизації та імпровізовані ігри
3	Сценічний	У дитини відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності, майстерності; містить репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави

Театралізована діяльність сприяє розвитку наступних якостей дітей старшого дошкільного віку:

– сприяє загальному розвитку (уява, пам'ять, спостережливість, фантазію, мислення);

- розвиває цікавість і допитливість;
- формує вольові риси характеру;
- розвиває виразність мови;
- сприяє творчому розвитку особистості [2, с. 31].

У процесі театральної діяльності у дитини формується досвід найважливіших соціальних навичок поведінки за допомогою засвоєння її зразків в творах морального спрямування. Такі якості як сміливість, доброта, чесність, вміння дружити найкраще привертають дітей на конкретному прикладі улюблених героїв, на яких дитина мимоволі дорівнює, вибирає їх в зразки для наслідування. Саме це – здатність і готовність до наслідування справляє позитивний вплив на дітей.

Театралізована діяльність – це вид творчої активності дитини, який тісно пов'язаний з емоційним розвитком, уявою, мисленням та мовленням. У процесі театралізованої гри дитина входить у роль, моделює певні життєві ситуації, відтворює поведінку та характер вигаданих чи реальних персонажів, використовуючи при цьому міміку, жести, пантоміму, інтонацію та рух. Цей процес є не лише захоплюючим, але й глибоко розвивальним: діти вчаться розуміти емоції інших, керувати своїми почуттями, краще засвоюють етичні норми й соціальні правила.

Театралізовані ігри – це не просто гра для розваги. Вони мають глибоке педагогічне значення, адже сприяють розвитку зв'язного мовлення, фантазії, уяви, артистичності, комунікативних навичок. Дитина вчиться працювати в колективі, слухати й чути інших, дотримуватися правил, розуміти сюжетні лінії, імпровізувати. Особливо цінним є те, що цей вид діяльності є доступним і зрозумілим для кожної дитини. Навіть найбільш сором'язливі, боязкі або невпевнені в собі діти охоче беруть участь у театралізованих іграх, поступово долаючи свої внутрішні бар'єри, відкриваючи нові сторони власної особистості, знаходячи нових друзів та відчуваючи радість від спільної творчості.

Театр для дитини – це справжнє свято, яке дарує барви, емоції, динаміку, музику, костюми, яскраві враження. Він стає одним із найулюбленіших видів дозвілля, адже поєднує і гру, і фантазію, і спілкування. Яскраві костюми, зміна ролей, увага з боку дорослих, оплески глядачів – усе це викликає в дітей щирі позитивні емоції. Участь у театралізованих виступах не тільки приносить дитині задоволення й радість, а й формує в неї впевненість у собі, віру у власні сили, навички самопрезентації та естетичний смак. Саме тому театралізована діяльність повинна займати вагоме місце в системі дошкільної освіти як один із найефективніших засобів всебічного гармонійного розвитку дитини.

Театр – це видовищний вид мистецтва, що представляє собою синтез різних мистецтв: літератури, музики, хореографії, вокалу, образотворчого мистецтва та інших, але володіє при цьому власною специфікою. Відображення дійсності, конфліктів, характерів, а також їх трактування та оцінка, твердження тих чи інших ідей тут відбувається за допомогою драматичної дії, головним носієм якої є актор. Театр являє собою одну з найбільш наочних форм художнього відображення життя, яка ґрунтується на світовідчутті через образи, засобом вираження сенсу і змісту якої є сценічна вистава, що виникає в процесі ігрового взаємодії акторів [17, с. 144].

Поєднуючи різні види мистецтва – музику, хореографію, образотворче мистецтво тощо, – театр володіє великою силою впливу на емоційний стан дитини. Театральне мистецтво вводить дитину у світ прекрасного, проте також формує сферу емоцій, співчуття, формує вміння ставити себе в роль іншого, насолоджуватися та турбуватися спільно зі ним.

Специфіка театру як виду мистецтва полягає в сценічній дії, що виникає в процесі гри перед публікою. У п'єсі, на основі якої створюється спектакль, за винятком коротких ремарок немає детальних описів, властивих повісті або роману. У центрі п'єси знаходиться людина, в п'єсі відбуваються події, які змушують персонажів діяти певним чином. Зробити дію очевидною допомагає слово. Діалог і монолог є головними виразними засобами театру.

Гра для дитини це метод життя, метод пізнання і освоєння навколишнього суспільства, а театралізована гра – це ще й її крок до мистецтва. Такі ігри розраховані на активну участь дітей, тому учасники постанови не є лише бездіяльними виконавцями розпоряджень викладача, але постають співучасником викладацького ходу.

Розвиваючі можливості театралізованої діяльності обумовлені її синкретическим началом, інтеграцією різних видів діяльності в процесі спільної діяльності по створенню колективного мистецького продукту. Привабливість театралізованої діяльності для дітей і дорослих багато в чому обумовлена можливістю самореалізації, розкриття індивідуальності людини, вибору в рамках загальної діяльності варіанту, найбільш відповідного особистісним особливостям, потребам, завданням розвитку кожної людини.

Театралізована діяльність відіграє важливу роль у формуванні особистості та потенціалу дитини, оскільки є джерелом розвитку почуттів дитини, її глибоких переживань і відкриттів, прилучає дитину до духовних цінностей, розвиває емоційну сферу, змушує співчувати персонажам, співпереживати їм в процесі розігрування подій, дозволяє дитині вирішувати багато проблемних ситуації опосередковано від особи будь-якого персонажа, що дає можливість долати власну боязкість, невпевненість в собі, сором'язливість [16; 18; 20].

Заняття театралізованою діяльністю допомагають розвивати інтереси і здібності дитини, сприяють прояву допитливості, засвоєння нової інформації та нових способів дії, розвивають асоціативне мислення, актуалізують вольові риси характеру, цілеспрямованість, працьовитість, систематичність в роботі.

Творчий потенціал дитини розкривається найбільш яскраво тоді, коли вона не просто відтворює роль персонажа, а проживає її. У театралізованій діяльності важливо не механічне заучування тексту, а щире, глибоке й емоційно наповнене занурення у світ образу. Щоб досягти правдивого зображення персонажа, дитині необхідно не лише зрозуміти зовнішні риси героя, а й

проникнути в його внутрішній світ – відчутти, що саме змушує героя діяти певним чином, що він відчуває у той чи інший момент, як реагує на події, які цінності відстоює. Такий підхід формує у дитини не тільки акторські навички, а й важливі риси особистості: емпатію, уважність до деталей, здатність бачити світ очима іншого.

Повноцінна участь у театралізованих заняттях передбачає не лише зовнішню активність, а й внутрішню підготовленість. Йдеться насамперед про вміння дитини естетично сприймати художнє слово, відчувати його емоційне забарвлення, розуміти підтекст. Щоб грати роль переконливо, необхідно вміти вдумливо слухати, вслуховуватись у мову персонажа, вловлювати інтонаційні нюанси, паузи, ритм мовлення, акценти. Крім того, діти вчаться працювати з текстом: розуміти його художню структуру, відчувати настрій і на основі цього будувати свою акторську гру.

Важливу роль в цьому процесі відіграє розвиток уваги. Щоб зрозуміти яким є герой, треба навчитися елементарно аналізувати його вчинки, оцінювати їх, розуміти моральну складову твору. Уміння уявити героя твору, його переживання, конкретну обстановку, в межах якої розвиваються події, багато в чому залежить від особистого досвіду дитини: що більш різноманітними є її враження про навколишнє життя, тим багатшою уявою, почуттями і здатністю мислити вона володітиме. Всі ці показники не складаються стихійно, а формуються в ході освітньо-виховної роботи і розвитку творчого потенціалу.

На думку Н. Герасимової, гра – це «діяльність, в якій відтворюються соціальні відносини між людьми поза умов утилітарної діяльності. Це і ріднить гру з мистецтвом, яке має своїм змістом норми людського життя і діяльності, їх зміст і мотиви. Театралізовані ігри стоять на межі гри і мистецтва. Вони названі так за близькість до театрального подання. Це ігри, в основі яких лежить художній образ» [12, с. 36].

Театралізована гра приносить дитині радість творчості, або радість естетичну – радість якості гри. Діти дуже люблять грати в театрі, адже всякого

роду перевтілення дуже приваблюють їх, відтак, театралізовані ігри користуються у них постійним успіхом. Діти із насолодою включаються в гру: відповідають на питання іграшок, здійснюють їх побажання, надають рекомендації, перевтілюються в той чи інший образ.

Беручи участь у театралізованих іграх, діти знайомляться з оточуючим суспільством за допомогою образів, фарб та звуків. Беручи участь у театралізованих іграх, дитина немов би вступає в образ, перевтілюється в нього, живе його життям.

Театралізована діяльність допомагає створити радісну, доброзичливу та невимушену атмосферу в дитячому колективі. Під час театралізованих ігор діти відкриваються один одному, проявляють свої емоції, вчаться взаємодіяти, прислухатись до партнера, підтримувати та доповнювати дії інших. Така діяльність сприяє зміцненню дружніх стосунків, зниженню рівня тривожності та психологічного напруження. Діти стають більш відкритими, чутливими до настроїв і потреб оточуючих. У процесі гри вони відчують себе вільно, розкуто, не бояться помилятись чи виглядати смішно – це стимулює внутрішню свободу самовираження, яка є основою творчості.

Особливо важливо, що театралізована діяльність має значний, але м'який виховний і розвиваючий потенціал. Вона не нав'язує готових рішень чи висновків, а природно й ненав'язливо впливає на особистість дитини. Граючи роль, дитина одночасно і навчається, і розважається. Їй подобається перевтілюватися, фантазувати, уявляти себе в нових обставинах – це приносить задоволення, підсилює інтерес до процесу, а отже, робить навчання ефективнішим. Педагогічна цінність театралізованої діяльності саме в тому, що вона поєднує гру й навчання в одне ціле, не примушуючи дитину, а залучаючи її емоційно.

Розвивальні можливості театралізованої діяльності ще більше посилюються завдяки її надзвичайно широкому тематичному спектру. У цьому виді діяльності практично немає тематичних обмежень – театральне дійство

може охоплювати казки, побутові сценки, пригодницькі історії, фантастичні сюжети, фольклор, літературну класику тощо. Завдяки цьому педагог може легко підібрати зміст гри відповідно до інтересів і вікових особливостей дітей, а також цілей виховання. Театралізовані ігри можуть бути як жартівливими, веселими, так і повчальними, глибокими за змістом, спрямованими на формування моральних якостей, розвиток емоційного інтелекту, уяви, мовлення, пам'яті та інших важливих психічних процесів.

Гра – відображення життя. Важливість застосування театральних ігор підтверджується тим, що дитина показує свої артистичні здібності, вміння завоювати довіру дітей, встановити з ними контакт. Це досягається тільки в тому випадку, якщо педагог відноситься до гри серйозно, з щирим інтересом, розуміє задуми дітей. Спираючись на інтереси дітей, на їх уявлення, педагог керує вибором гри. Коли педагог закликає в союзники інтерес, коли діти заражаються спрагою знань, зростає інтерес до активної творчої праці.

Отже, за допомогою театралізованої діяльності дитина висловлює свої думки, своє ставлення до побаченого, до прочитаного, дитина повідомляє про свої враження, ділиться почуттями. Театралізована діяльність відкриває простір для самовираження, в тому числі стимулює до прояву творчої активності, що сприятливо відбивається на розвитку творчого потенціалу. Цей вид діяльності вимагає від дітей уваги, кмітливості, швидкості реакції, організованості, вміння діяти, підкоряючись певному образу, перевтілюючись в нього, живучи його життям.

1.2. Інклюзивне навчання: сутність, принципи та особливості організації

Інклюзивне навчання є сучасним підходом до навчання, що забезпечує рівні можливості для всіх дітей незалежно від їхніх фізичних, психічних чи інших особливостей. Визначення цього поняття обґрунтовується у міжнародних

документах, таких як Стандартні правила ООН щодо рівня осіб з інвалідністю, Декларація прав дитини, Саламанська декларація про розвиток та інші ініціативи щодо освіти дітей з особливими потребами [2].

Інклюзивне навчання – це освітній підхід, що передбачає створення рівних умов для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи інших особливостей. Його головна мета – забезпечити всім дітям доступ до якісної освіти в загальноосвітньому просторі, де вони навчаються разом зі своїми однолітками [14].

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – «всі діти – цінні й активні члени суспільства» [21].

Для розуміння сутності інклюзивного навчання необхідно детально розглянути терміни «діти з особливими освітніми потребами», «особливі освітні потреби» та «особливі потреби». Аналіз сутності та змісту цих термінів сприятиме повному розкриттю значення апарату дослідження.

Під особливими освітніми потребами розуміють потребу в навчанні тих, хто відчуває труднощі з освоєнням програмного матеріалу. Когнітивні, емоційно-вольові, інтелектуальні та психологічні можливості таких учнів не вписуються в рамки стандартного освітнього процесу. Особливі освітні потреби властиві не тільки школярам з обмеженими можливостями здоров'я, але також обдарованим дітям і всім, хто засвоює навчальний матеріал.

Поняття «особливі освітні потреби» багато в чому синонімічно поняттю «особливі потреби» («special needs»), прийнятому в країнах Західної Європи і США. Під особливими освітніми потребами розуміється необхідність створення спеціальних умов для того, хто навчається з метою освоєння їм адаптованої основної загальноосвітньої програми [21].

Одне з найпоширеніших стандартних визначень поняття «особливі потреби» подано в Міжнародній стандартній класифікації освіти, МСКО (ISCED – International Standard Classification of Education). Тут зазначено, що особливі освітні потреби стосуються тих осіб, що мають докладати додаткових зусиль для

засвоєння навчального матеріалу та потребують додаткових ресурсів для цього. Стосовно останніх, ними можна вважати персонал, що надає допомогу під час навчання; наочні матеріали: корекційні та допоміжні для успішного засвоєння матеріалу; та фінансове забезпечення освітнього процесу [25].

Одне з найдоцільніших пояснень надав вчений родом із Франції Дж. Лефранк (G. Lefrancois). Він зазначив, що термін «особливі потреби» має застосовуватися до осіб, що мають фізичні, психічні чи емоційні відмінності та потребують додаткової допомоги та спеціальної уваги з метою розвитку природнього потенціалу. Науковець акцентує увагу на необхідності надання додаткової підтримки особам з особливими потребами. Тобто особливі освітні потреби це додаткова підтримка того, що зазвичай надається усім учасникам навчального процесу в закладах освіти загального типу. Тож, особливі освітні потреби – це певні психічні стани особи, яка має брак або надлишок в об'єктах під час сприйняття навчального матеріалу та засвоєння знань, оволодіння вміннями та навичками [69].

Особливі потреби стосуються не лише окремої категорії осіб, а можуть бути притаманні кожному, хто зіштовхується з певними обмеженнями – як фізичними, так і ментальними, сенсорними або емоційно-поведінковими. Ці обмеження можуть мати тимчасовий або постійний характер і суттєво впливати на здатність дитини ефективно засвоювати навчальний матеріал у звичному для більшості учнів форматі. Особи з особливими освітніми потребами часто стикаються з труднощами у комунікації, навчанні, сприйнятті інформації, адаптації до навчального середовища, а також в емоційному й соціальному розвитку.

У сучасній педагогіці та спеціальній освіті все більше уваги приділяється вивченню цього питання, що засвідчує активна наукова діяльність багатьох дослідників. Зокрема, Т. Атрощенко, Л. Зданевич, Т. Цегельник та інші здійснили комплексні дослідження щодо дітей з особливими освітніми

потребами, зокрема їх соціально-психологічних характеристик, умов ефективної інклюзії, а також адаптаційних стратегій у навчальному процесі.

У своїх працях науковці підкреслюють, що такі діти потребують особливого підходу, індивідуалізованого педагогічного супроводу, корекційної допомоги, відповідного дидактичного забезпечення та створення безпечного, підтримувального середовища, що дозволяє враховувати їхні унікальні можливості, інтереси й темпи розвитку. Їхні освітні потреби виходять за межі усталених навчальних стандартів і потребують варіативності методів викладання, зниження навантаження, використання спеціальних засобів навчання та залучення міждисциплінарної команди фахівців (психологів, логопедів, дефектологів, соціальних педагогів тощо).

Т. Атрощенко стверджує, що поняття «діти з особливими освітніми потребами» включає в себе неповторність, несхожість, індивідуальність, нестандартність, унікальність [2, с. 27].

Таблиця 1.3.

Діти з особливими освітніми потребами [21, с. 82].

Категорія	Коротка характеристика освітніх потреб
Діти з порушеннями інтелектуального розвитку	Уповільнене формування пізнавальних процесів, труднощі із засвоєнням програмового матеріалу.
Діти з порушеннями слуху	Обмежене або відсутнє сприйняття звукової інформації.
Діти з порушеннями зору	Зниження якості зорового сприйняття або його відсутність.
Діти з порушеннями мовлення	Труднощі у формуванні звуковимови, мовленнєвої активності, граматики.

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату	Обмеження рухової активності, необхідність фізичної та просторової адаптації.
Діти з розладами аутистичного спектра	Особливості соціальної взаємодії, комунікації, сенсорної чутливості, поведінки.
Діти з порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінки	Поєднання двох і більше порушень (наприклад, інтелектуальних та сенсорних).
Діти з хронічними захворюваннями або тривалими порушеннями здоров'я	Потреба в особливому режимі, спеціальній організації навчання.
Діти з особливостями розвитку внаслідок впливу соціального середовища	Потреба в підтримці, що пов'язана з проживанням на тимчасово окупованій території; мають статус внутрішньооперміщених, діти-біженці, соціально-незахищені версти населення.
Обдаровані діти	Підвищений інтелектуальний, творчий чи інший потенціал, потреба в розширеному розвитку.

«Дитина з особливими освітніми потребами», «дитина з інвалідністю», «дитина з порушеннями інтелектуального розвитку», «дитина з порушеннями психоемоційного розвитку» тощо – ці та інші терміни офіційно закріплені в українському законодавстві, освітній та медичній практиці, а також у нормативних документах, що регулюють соціальну сферу. Кожен із цих термінів має власне правове, медичне чи педагогічне наповнення, відображаючи не лише

стан здоров'я дитини, але й її потреби у спеціальній підтримці, адаптації освітнього простору, допоміжних засобах чи участі фахівців.

Наприклад, термін «дитина з інвалідністю» використовується у юридичному контексті й передбачає встановлення інвалідності відповідно до медичних показників. Він пов'язаний із необхідністю соціального захисту, надання пільг, спеціального догляду та правового регулювання життєдіяльності таких осіб. Термін визначений Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні».

Поняття «діти з вадами розвитку» або «з порушеннями розвитку» більш широко вживається в освітній сфері та психології, адже охоплює широкий спектр порушень – від затримки психічного розвитку до мовленнєвих чи емоційно-вольових порушень. Такі діти часто потребують індивідуального підходу, корекційних занять, адаптованих програм навчання.

Вислів «діти з психічними відхиленнями», хоча й використовується в офіційній термінології, поступово витісняється більш етичними формулюваннями на кшталт «діти з психічними порушеннями» або «з особливостями психічного розвитку», аби уникнути стигматизації та дискримінації.

Окремо варто згадати поняття «діти з обмеженими можливостями здоров'я», яке є більш гуманним і широко використовується у міжнародній практиці. У ньому акцент зміщено з «відхилення» чи «дефекту» на саму потребу в підтримці та створенні умов для розвитку – таким чином визнається, що бар'єри існують не лише у дитині, а й у середовищі.

Проте, на сучасному етапі розвитку гуманітарних наук в законодавстві нашої країни, зокрема у Законі України «Про дошкільну освіту», закріплено термін «особи з особливими освітніми потребами», під яким розуміємо індивіда, що задля реалізації конституційного права на освіту потребує постійної чи тимчасової підтримки в процесі засвоєння знань [25].

Саме Саламанська декларація – значущий міжнародний документ у сфері запровадження інклюзивної освіти, запропонувала й запровадила термін «особливі освітні потреби», що стосується усіх осіб, чії потреби напряду пов'язані та залежать від фізичних та розумових недоліків. А потреби у отриманні додаткової уваги під час навчального процесу має значна кількість учнів. Декларацію було підписано у 1994 році в іспанському місті Саламанка за участі понад 300 делегатів від 92 урядів та сприяння міжнародної організації ЮНЕСКО. В документі, з метою досягнення освіти для всіх, сформульовані рамки дій стосовно освіти осіб з особливими потребами. Також в документі зазначено, що усі діти мають навчатися разом, не дивлячись на певні труднощі, що виникають під час освітнього процесу. Кожна дитина має право отримувати та підтримувати рівень знань. Разом з тим, особи з особливими потребами повинні мати вільний доступ до навчання у звичайних закладах освіти, а останні, у свою чергу, повинні створити усі необхідні для цього умови. Звичайні школи, орієнтовані на інклюзивну освіту, – найефективніший спосіб уникнути дискримінації таких осіб. Ці навчальні заклади за рахунок удосконалення методів навчання та узгодження їх з певними потребами унікальної дитини, а також темпу та швидкості подання нового матеріалу, повинні розробляти відповідні навчальні плани та освітні заходи. Разом з тим рекомендовано налагоджувати зв'язки з громадами, в яких проживають діти з «особливими потребами», та отримувати від них фінансову допомогу [25].

Термін «дитина з особливими освітніми потребами» використовується як в широкому соціальному, так і в професійному і науковому контекстах. У професійному контексті цей термін важливий тому, що орієнтує фахівців на виявлення особливих освітніх потреб і визначення шляхів їх задоволення по відношенню до всіх категорій і груп дітей з обмеженими можливостями здоров'я з урахуванням діапазону варіантів їх розвитку. У науковому контексті цей термін важливий і тому, що вказує на «проникність» кордонів між науками про дітей з нормативним і відхиленнями в розвитку, так як особливі освітні потреби можуть

бути обумовлені не тільки обмеженнями здоров'я, а й соціокультурними факторами [21].

У сучасному розумінні «дитина з особливими освітніми потребами» – це не просто дитина, яка має певні відхилення у фізичному чи психічному розвитку, а перш за все – особистість, яка потребує створення спеціальних умов для ефективного навчання, виховання та соціалізації. Така дитина потребує індивідуального підходу, адаптованих освітніх програм, спеціальних методів викладання, а також, у багатьох випадках, фахової підтримки з боку психологів, дефектологів, логопедів та асистентів учителя.

Ці діти можуть мати різні порушення – зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, емоційно-вольової сфери, розлади спектру аутизму або ж поєднання кількох порушень. Але головне – вони мають право на якісну освіту нарівні з усіма іншими дітьми, згідно з принципами інклюзивного навчання.

Поняття «особливі освітні потреби» не обмежується лише медичними діагнозами. До цієї категорії відносяться також діти, які пережили психотравмуючі події, мають труднощі з адаптацією або специфічні труднощі в навчанні, наприклад, дислексію, дискалькулію тощо. Таким дітям необхідна не лише академічна підтримка, а й психоемоційне розвантаження, сприятлива атмосфера у класі, підтримка з боку однолітків та вчителів.

Діти, що мають обмежені можливості, спровоковані відхиленнями у психофізичному розвитку, є окремою категорією осіб з особливими освітніми потребами. Такі вади можуть бути як вродженими, так і набутими в процесі життя. В Україні прийнято виділяти кілька груп дітей з особливими освітніми потребами, які потребують адаптації змісту освітніх програм і навчального матеріалу, індивідуалізації навчального процесу, подоланні труднощів у соціалізації, адаптації та розвитку [21]. А саме:

- діти з порушеннями психофізичного розвитку – найбільш численна група, яка характеризується наявністю у дітей порушень мови, зору, слуху, опорно-рухового апарату, емоційно-вольових розладів;
- обдаровані діти – поняття особливих освітніх потреб передбачає, що діти з винятковими пізнавальними здібностями і академічними успіхами потребують підтримки фахівців;
- діти з тимчасовими труднощами – в цю категорію відносять дітей з поведінковими і специфічними проблемами в навчанні, спровокованими труднощами в освоєнні деяких навичок (дисграфія, дислексія), які вимагають проведення корекційної роботи. Діти цієї групи можуть проявляти агресивність, пасивність, замкнутість, бути боязкими або конфліктними, проявляючи таким чином результати внутрішньо-сімейних стосунків, синдрому дефіциту уваги або гіперактивності;
- діти в особливій життєвій ситуації – діти-сироти або ті, які втратили батьків, представники культурних, мовних та етнічних меншин, що працюють, діти з малозабезпечених та сімей соціального ризику, а також ті, які через економічні, соціально-психологічних і мовних причин можуть зазнавати труднощів у освоєнні матеріалу і адаптації в колективі (діти з сімей біженців, мігрантів).

Т. Цегельник у своїх працях зазначає, що діти з особливими освітніми потребами – «це група осіб із фізичними обмеженнями, яка має специфічні соціальні та психологічні риси» [62, с. 135].

Діти, що мають «порушення психічного та фізичного розвитку, потребують додаткової навчальної, медичної та соціальної підтримки, з метою покращення здоров'я, підвищення успішності у навчальному процесі, рівня участі у житті суспільства та соціалізації – особи з особливими освітніми потребами» за визначенням А. Колупаєвої [25, с. 45-49].

На законодавчому рівні зафіксовано, що «діти з особливими потребами» – це діти сліпі чи зі зниженим зором, глухі чи зі зниженим слухом, із тяжкими

порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, розумовою відсталістю, діти зі складними вадами розвитку, аутисти. Освітній процес таких учнів має проводитися за умови створення спеціальних умов. Мова йде про інноваційний підхід до навчання – інклюзивне та інтегроване навчання [21].

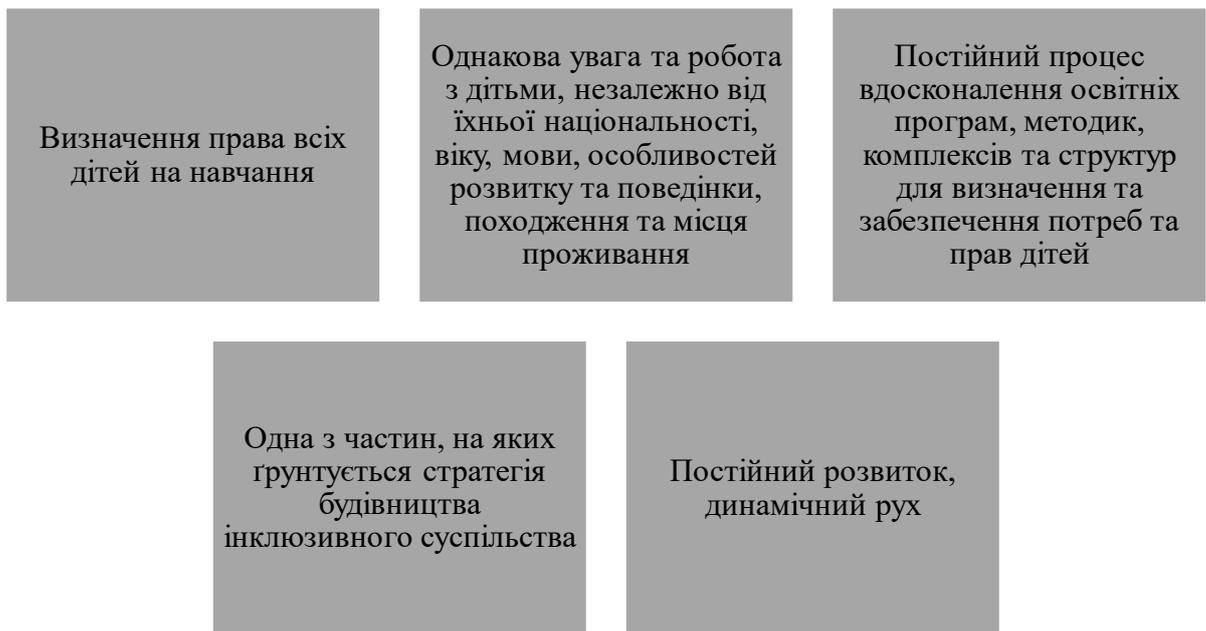
На основі проведеного дослідження можемо стверджувати, що завдяки інклюзивному навчання діти з особливими освітніми потребами мають можливість навчатися та розвиватися разом зі своїми однолітками, що сприяє їх соціалізації, самореалізації та майбутній інтеграції в суспільство.

Інклюзивне навчання відіграє ключову роль у формуванні відкритого та гармонійного суспільства. Спільне навчання дітей з особливими освітніми потребами та їхніх однолітків сприяє загальному розвитку, збагачує соціальний досвід і створює сприятливе середовище для розвитку особистості кожної дитини. В освітньому процесі відбувається природний обмін знаннями, навичками та емоціями, що сприяє формуванню толерантності та взаємоповаги.

Діти з особливими освітніми потребами отримують підтримку та стимули для активного пізнання світу, а їхні однолітки навчаються співчуттю, терпимості та розумінню. Такий підхід допоможе налагоджувати дружні стосунки, сприяє взаємодопомозі та зміцнює соціальні зв'язки. Спільне навчання формує у дітей навички спілкування та співпраці, що є важливим для успішної інтеграції в суспільстві та в майбутньому.

Далі, для повного розуміння поняття інклюзивного навчання необхідно виділити цінності та основні принципи інклюзії.

Цінності інклюзивного навчання графічно зображені на рис. 1.2 та у Додатку А.

Рис. 1.2. Цінності інклюзивного навчання

Основними *принципами інклюзивного навчання* є:

- цінність кожної дитини незалежить від її досягнень, здібностей чи вмінь, кожна особливість є унікальною та гідною повагою;
- кожна дитина має можливість висловлювати свої думки, бути почутою та взаємодіяти з оточенням;
- навчальна система має підлаштовуватися під можливості та особливості дитини, а не навпаки;
- навчання має відбуватися лише в процесі активної комунікації між дітьми, педагогами та суспільством;
- кожна дитина потребує соціальної взаємодії, уваги та допомоги з боку однолітків;
- освітні потреби кожної дитини мають бути враховані та задоволені відповідно до її можливостей;
- створення сприятливого середовища для навчання – суспільство має забезпечити умови для розвитку та освіти кожної дитини;
- сім'я виконує важливу роль у навчальному процесі, бо батьки є першими вчителями дитини та рівноправними партнерами педагогів;

- комплексний підхід – навчання має базуватися на тісній взаємодії батьків, педагогів та спеціалістів, які забезпечують підтримку та необхідні матеріали для розвитку (книги, відео, навчальні посібники тощо) ;
- рівень складності навчального матеріалу повинен відповідати дітям та здібностям;
- кожна дитина має право навчатися в загальноосвітньому закладі нарівні з іншими та отримати якісну освіту;
- мають бути створені такі умови, які допомагають долати труднощі та вирішувати проблеми, які можуть виникати в процесі навчання [21].

Отже, на основі визначених цінностей та принципів можемо сказати, що інклюзивна освіта – це не лише навчальний процес, а й система цінностей, що сприяє розвитку рівноправного та гуманного суспільства.

В інклюзивному освітньому середовищі мають бути створені *умови* для успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Для цього необхідно:

- адаптувати навчальні програми та методи викладання;
- забезпечити архітектурну доступність (пандуси, ліфти, і т.п.);
- використовувати ресурси громади та залучати фахівців для корекційної підтримки дітей;
- створювати сприятливий емоційний клімат, що сприяє комфортному навчанню.

Організація інклюзивного навчання базується на *комплексному підході*, що поєднує педагогічні, психологічні та соціальні аспекти. Одним із ключових елементів адаптації освітнього процесу є використання спеціальної методики викладання, модифікація навчальних програм та створення індивідуальних навчальних планів для дітей, які це потребують. Також застосування допоміжних технологій та навчальних матеріалів, які сприяють більш ефективному засвоєнню знань.

Значну роль у цьому процесі виконує *команда фахівців*, яка забезпечує підтримку дітей з особливими освітніми потребами. До нього входять асистенти, психологи, логопеди, реабілітологи та інші спеціалісти, які спільно працюють над створенням умов для розвитку дитини.

Психологи та педагоги мають забезпечити психолого-педагогічний супровід, що передбачає обов'язкове вивчення особистісного потенціалу кожної особливої дитини. Тобто проаналізувати чи відповідає фізичний розвиток розумовому, чи мотивована дитина до навчання, як добре розвинені когнітивні здібності, чи може дитина належним чином висловити власні почуття та емоції. А також сприяти творчому та інтелектуальному розвитку особистості, залучаючи до співпраці батьків, практичних психологів і педагогічних працівників. Метою психолого-педагогічної діяльності є адаптація та соціалізація дітей з особливими освітніми потребами, розвиток вміння пристосовуватися до різних життєвих ситуацій.

Основними *напрямами* психолого-педагогічного супроводу є:

- створення умов, що запобігають виникненню проблем розвитку;
- забезпечення умов для повноцінної соціалізації дитини;
- надання підтримки й допомоги під час освітнього процесу;
- розробка освітніх програм, враховуючи діапазон індивідуального розвитку особистості;
- сприяння розвитку психолого-педагогічної компетентності батьків та педагогів.

Важливим аспектом є також *залучення батьків* до освітнього процесу, адже вони є першими наставниками дитини та можуть найкраще допомогти в її адаптації до шкільного середовища. Зазначимо, що батьки мають з розумінням ставитися до проблем у психофізичному розвитку їхньої дитини. Лише тісний взаємозв'язок *«дитина з особливими потребами - психолог – педагог – батьки»* матиме позитивний результат. За таких умов особа з особливими потребами буде включена в освітній процес закладу дошкільної освіти.

Важливим елементом інклюзивного навчання є забезпечення *доступності* освітніх закладів. Це стосується як фізичної доступності (наявність пандусів, ліфтів), так і адаптації освітнього процесу до потреб дітей з високою формою інвалідності чи іншими особливостями розвитку.

Таким чином, інклюзивне навчання – це не лише освітня діяльність, це філософія, що базується на принципах рівності, поваги та взаємопідтримки. Його успішна реалізація потребує спільних зусиль педагогів, батьків, фахівців і суспільного загалу, адже тільки завдяки комплексному підходу можна створити умови, в яких кожна дитина має можливість для повноцінного розвитку та самореалізації.

На законодавчому рівні в Україні закріплено, що дітям з особливими потребами обов'язково має надаватися система освітніх послуг, головними принципами якої є недискримінація, врахування людської багатоманітності та включення до освітнього процесу всіх його учасників. З цього зрозуміло, що абсолютно всі діти мають право на отримання освіти, навіть такі, що мають психофізичні вади.

На основі проведеного дослідження, визначаємо поняття *«інклюзивне навчання»* як організацію освітнього процесу, яка забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, стану здоров'я чи соціального статусу. Інклюзивне навчання забезпечує адаптацію навчального середовища відповідно до потреб кожної дитини, створення сприятливого психологічного клімату та забезпечення комплексного психолого-педагогічного супроводу. Інклюзивне навчання спрямоване на розвиток соціальної взаємодії, формування толерантності та підтримку гармонійного особистісного розвитку всіх учасників освітнього процесу.

1.3. Вплив театралізованої діяльності на розвиток дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання

Театралізована діяльність є інструментом розвитку дітей старшого дошкільного віку, особливо в умовах інклюзивного навчання. Вона дає можливість кожній дитині, незалежно від її особливостей розвитку, виразити свої емоції, думки та переживання через гру, що сприяє розвитку творчих здібностей, мовлення, соціальних та комунікативних навичок. У театралізованій діяльності діти починають працювати в групі, розвивають увагу, пам'ять, уяву та фантазію, а також отримують досвід співпраці з іншими дітьми [62, с. 93].

Одним із ключових аспектів впливу театралізованої діяльності є розвиток *комунікативних навичок*. Дошкільники вчаться виражати свої думки, емоції та почуття через мову, жести та міміку. Це особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами, адже театралізація допомагає їм подолати мовленнєві труднощі, покращити артикуляцію та розширити словниковий запас. Спільна діяльність сприяє взаєморозумінню між дітьми, формує вміння слухати, чути та відповідати одне одному, що є важливим для соціальної адаптації

Емоційний розвиток у театралізованій діяльності відбувається завдяки проживанню різних ролей. Діти вчаться розпізнавати емоції інших, співпереживати та виражати власні почуття, що сприяє розвитку емпатії. Для дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери це стає способом безпечного проживання складних емоційних станів, що допомагає їм краще контролювати свої реакції та поведінку [57, с. 136].

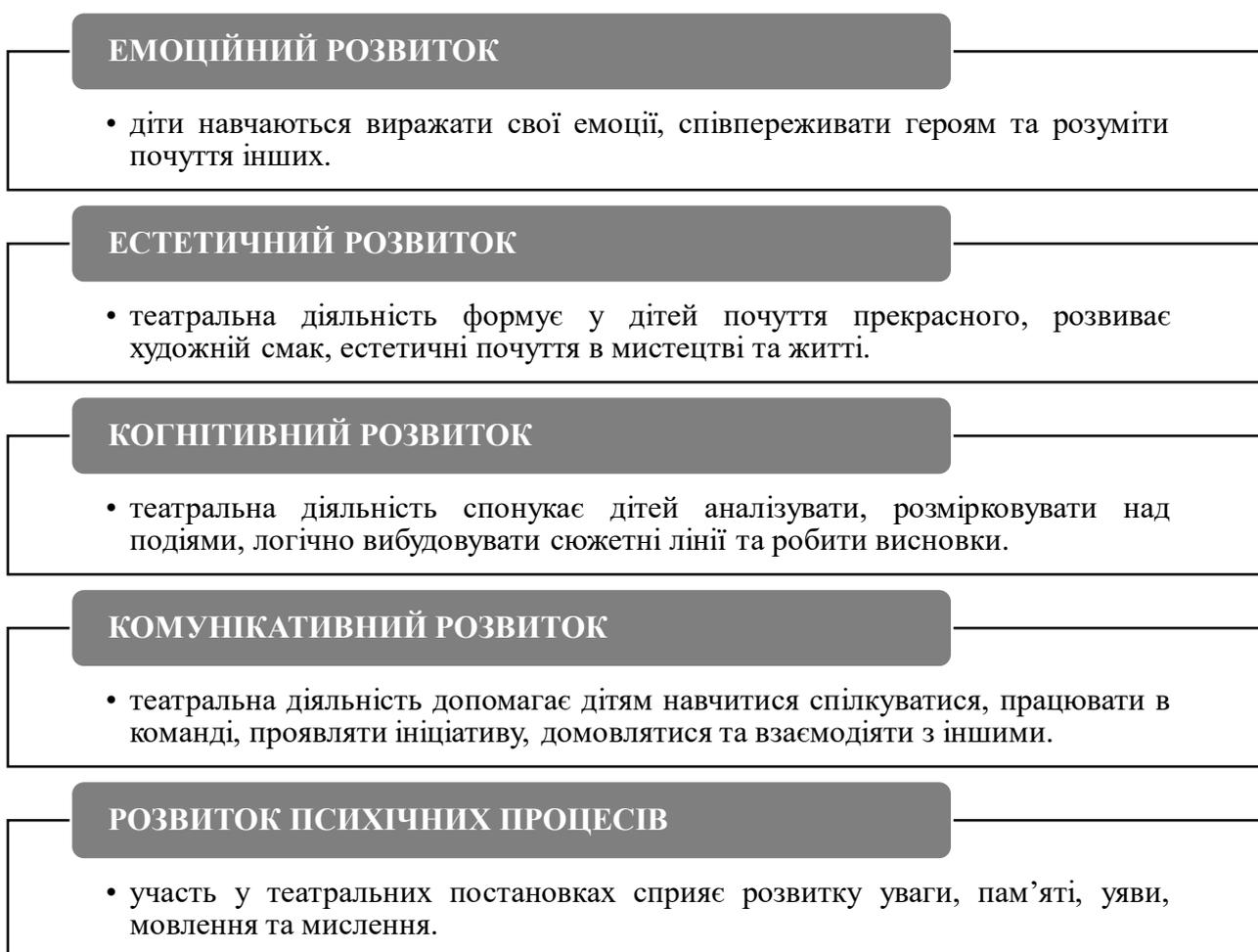
Крім того, театралізована діяльність стимулює *пізнавальний розвиток*. Під час підготовки та виконання ролей діти запам'ятовують текст, аналізують сюжет, розвивають логічне мислення та уяву. Вони знайомляться з новими поняттями, культурними традиціями, що сприяє розширенню кругозору. У дітей із труднощами засвоєння інформації театралізація допомагає краще сприймати матеріал через наочність і емоційну забарвленість.

Фізичний розвиток також є невід'ємною частиною театралізованої діяльності. Виконуючи ролі, діти розвивають координацію рухів, дрібну моторику, виразність пластики тіла. Це особливо корисно для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, оскільки театралізована діяльність мотивує їх більше рухатися, сприяє зміцненню м'язів та розвитку просторового орієнтування [56, с. 87].

Соціалізація за допомогою засобів театральної діяльності має надзвичайне значення для дітей з особливими освітніми потребами. Вони вчаться працювати в команді, дотримуватися правил, брати відповідальність за свою роль. Інклюзивний підхід дозволяє кожній дитині знайти своє місце у виставі відповідно до її можливостей і здібностей, що зміцнює почуття впевненості та власної значущості.

Театральна діяльність є одним із найефективніших методів *естетичного виховання та творчого розвитку* дітей старшого дошкільного віку. Театральну діяльність можна назвати мистецтвом дитинства, оскільки така діяльність наповнена радістю, щастям, красою, можливістю самовираження. Завдяки синкретичному (поєднувальному) характеру театральна діяльність охоплює всі аспекти розвитку дитини, сприяючи гармонійному становленню її особистості.

Театральна діяльність дає змогу дітям старшого дошкільного віку не лише познайомитися з основами театральної діяльності, а й відчувати її вплив через різні форми вираження – вербальні, зорові, звукові та рухові. Вплив театральної діяльності на розвиток особистості дитини старшого дошкільного віку графічно наведено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Вплив театральної діяльності на розвиток особистості дитини старшого дошкільного віку

Отже, участь дітей старшого дошкільного віку у театральній діяльності сприяє розвитку емоційної сфери, естетичних почуттів, когнітивних навичок, комунікативної компетентності та загального рівня психічних процесів.

Театралізована діяльність дітей старшого дошкільного віку виступає своєрідним «містом» між грою та реальним життям, виконуючи важливу соціальну та психологічну функцію. Вона допомагає дітям не лише адаптуватися до навколишнього соціального середовища, а й активно проявляти ініціативу, розвивати творче мислення, а також формувати впевненість у власних силах. Через перевтілення в різноманітні ролі діти отримують можливість відчувати себе

значущими учасниками подій, краще розуміти поведінку інших людей і реагувати на неї, що є важливою складовою соціалізації.

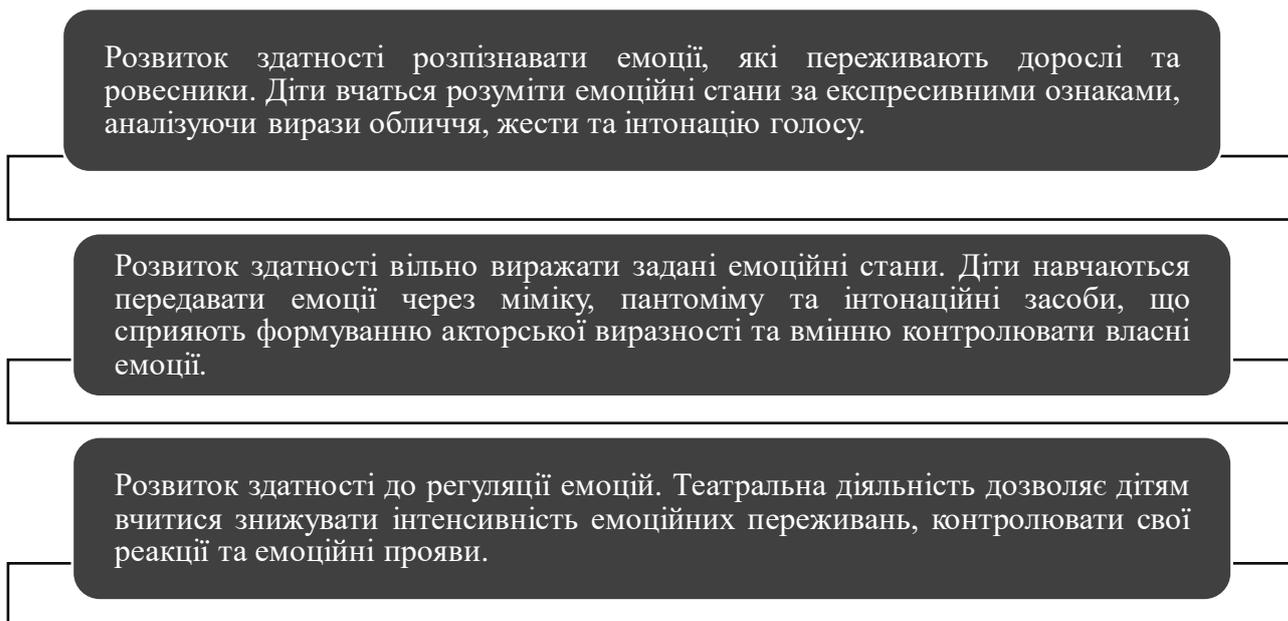
Театралізована діяльність також є надзвичайно ефективним засобом розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Вона сприяє не лише збагаченню їхнього словникового запасу, а й навчає дітей правильно і доречно використовувати слова у різних комунікативних ситуаціях. Під час театральних ігор відбувається активне засвоєння нових слів, пов'язаних із сюжетом вистави, характером персонажів та їхніми почуттями.

Окрім лексичного збагачення, театральна діяльність стимулює розвиток експресивного мовлення, яке є важливим для емоційного самовираження дитини. Діти вчаться змінювати інтонацію, тембр і гучність голосу, що допомагає їм більш точно передавати емоційний стан персонажів і краще розуміти емоції інших. Такий розвиток покращує дикцію, сприяє формуванню чіткої, виразної мови, а також формує навички адекватного невербального спілкування через міміку та жести. В результаті театралізована діяльність не лише збагачує мовленнєві можливості дітей, а й формує у них комплекс навичок, необхідних для успішної комунікації в повсякденному житті.

Також театралізована діяльність впливає на *розвиток творчих здібностей* дітей старшого дошкільного віку, створюючи умови для розвитку когнітивних, емоційних та мотиваційних характеристик. Участь у театральних іграх сприяє розвитку дивергентного мислення, що дозволяє дітям знаходити нестандартні рішення та генерувати нові ідеї.

Засоби театральної діяльності впливають на *розвиток емоційної сфери* дітей (рис. 1.4). Театралізована діяльність допомагає дітям усвідомлювати, виражати та контролювати власні почуття, розуміти емоції інших дітей та правильно на них реагувати. У процесі театралізованої діяльності перебуваючи в різних ролях діти отримують досвід переживання різних емоційних станів, що сприяє розвитку співчуття та вміння аналізувати почуття оточуючих. Виступаючи перед аудиторією, вони долають сором'язливість, набувають

впевненості в собі та розвивають комунікативні навички. Завдяки театральним іграм діти навчаються емоційної саморегуляції, що допомагає їм краще адаптуватися до різних життєвих ситуацій.

Рис. 1.4. Вплив театральної діяльності на розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку

Театралізована діяльність виступає потужним стимулом для розвитку творчого самовираження у дітей. Завдяки можливості втілювати різні образи та ролі, діти вчаться висловлювати свої думки, почуття і переживання через творчість, що сприяє формуванню унікального стилю спілкування та особистісної виразності. Така діяльність розкриває внутрішній світ дитини, допомагає їй знайти власний голос і спосіб передачі емоцій, що є надзвичайно важливим для розвитку впевненості в собі.

Крім того, театралізовані ігри стимулюють фантазію та уяву дітей. Перевтілюючись у вигадані персонажі, створюючи нові сюжети та взаємодіючи у вигаданих світах, діти тренують здатність мислити творчо, генерувати

нестандартні ідеї та вирішувати різні завдання в ігровій формі. Цей процес розвиває гнучкість мислення, відкриває широкі горизонти для інтелектуального і емоційного зростання.

Таким чином, театралізована діяльність у старшому дошкільному віці не лише сприяє розвитку мовлення, емоційної сфери, пізнавальних процесів і фізичних навичок, а й є потужним засобом соціальної адаптації, особливо в умовах інклюзивного навчання. Вона допомагає кожній дитині знайти своє місце у суспільстві, розкрити творчий потенціал та отримати позитивний досвід спілкування і самовираження.

Театралізована діяльність є ефективним видом діяльності для розвитку дітей старшого дошкільного віку. Тому, діячі освітні програми навчання та виховання дітей дошкільного віку в Україні приділяють значну увагу театральній діяльності, інтегруючи її в освітній процес, а саме:

1. Програма «Дитина» також акцентує увагу на театралізованій діяльності, розглядаючи її як засіб всебічного розвитку дитини. У розділі «Дитина у світі культури» комплексно представлено зміст образотворчої, музичної, театралізованої та літературної діяльності для дітей дошкільного віку. Програма спрямована на формування у дітей основ глядацької культури, розвиток виконавських навичок та залучення їх до різних видів театального мистецтва. Вона рекомендує використовувати різні форми театру, як такий ляльковий, тіньовий, театр іграшок, що сприяє розвитку уяви та естетичних почуттів у дітей. Програма «Дітина» інтегрує театралізовану діяльність в освітній процес, сприяючи всебічному розвитку дітей, їх соціалізації та емоційному благополуччю [42].

2. Впевнений старт. *Освітня програма «Впевнений старт» для дітей молодшого дошкільного віку* – частина програми орієнтована на дітей віком від 2 до 4 років. Основна мета – забезпечення м'якої адаптації до умов дитячого колективу, формування базових життєвих навичок і стимулювання пізнавальної активності. Особлива увага приділяється розвитку мовлення, сенсорики,

емоційної сфери та моторики. Діяльність у програмі побудована у формі гри, що відповідає віковим можливостям дитини і підтримує її природну допитливість [43].

Освітня програма «Впевнений старт» для дітей середнього дошкільного віку. Програма для середньої групи (діти 4–5 років) розширює коло знань і вмінь дитини. Вона спрямована на формування соціальних компетентностей, моральних якостей, самостійності, вміння спілкуватися з однолітками та дорослими. Велику увагу приділено розвитку творчих здібностей через образотворчу діяльність, музику, рухливі ігри та елементи театралізації. Зміст програми має інтегрований характер, що дозволяє пов'язувати знання з різних освітніх напрямів у єдине ціле.

Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку. Цей етап орієнтований на дітей 5–6 (7) років і має за мету забезпечити цілісну підготовку до шкільного навчання. Програма формує логічне мислення, навички саморегуляції, елементи навчальної діяльності, здатність до самоаналізу, вміння працювати в команді та виконувати поставлені завдання. Особлива роль відводиться розвитку мовлення, математичних уявлень, емоційного інтелекту та загальної культури поведінки. Програма створює підґрунтя для легкого входження дитини у новий (шкільний) етап її життя.

Усі вікові рівні програми «Впевнений старт» поєднує загальний принцип – забезпечити гармонійний розвиток особистості дитини, сформувати впевнену, активну, соціально адаптовану та освічену дитину, яка готова до подальших життєвих викликів.

3. «Окрилення» – це сучасна освітня програма, розроблена для дітей передшкільного віку, тобто тих, хто перебуває на останньому році дошкільного дитинства. Її авторами є Анжеліка Цимбалару та Наталія Пархоменко – відомі фахівці у сфері дошкільної освіти, які врахували новітні психолого-педагогічні підходи до розвитку дитини. Програма спрямована на формування у дитини

готовності до шкільного навчання, не втрачаючи при цьому цінності дитинства як періоду вільного розвитку, гри, творчості й самовираження.

Зміст освітньої програми базується на компетентнісному підході, який передбачає не просто засвоєння знань, а розвиток життєво важливих умінь і навичок через діяльність, спостереження, експериментування, мовлення, взаємодію з однолітками та дорослими. Програма інтегрує освітні напрямки (мовленнєвий, пізнавальний, емоційно-ціннісний, художньо-естетичний тощо), що дозволяє створити цілісну картину світу в уявленні дитини. Вона також стимулює активність, допитливість і самостійність, сприяючи формуванню позитивного ставлення до навчання.

Особливу увагу в «Окриленні» приділено емоційному благополуччю дитини, розвитку емоційного інтелекту, навичок комунікації, впевненості у собі. Програма допомагає дитині адаптуватися до змін, долати труднощі, діяти в команді, приймати власні рішення. Завдяки створенню емоційно комфортного середовища дитина відчувається захищеною, що є важливою умовою її гармонійного психічного розвитку та підготовки до шкільного життя [1].

4. «Освіта і піклування» – це сучасна програма освіти дітей раннього та дошкільного віку, яка впроваджується під міжнародною назвою *Education and Care*. Вона була створена групою авторитетних науковців і практиків у сфері дошкільної педагогіки: Володимиром Вороновим, Катериною Ковальчук, Ольгою Рейпольською, Світланою Сисоевою, Катериною Станкевич та Наталією Пікановою. Програма має на меті забезпечити гармонійний розвиток дитини, де навчання нерозривно пов'язане з турботою, емоційною підтримкою та розвитком основних життєвих компетентностей. Вона орієнтована на дитину як цілісну особистість, що має фізичні, емоційні, соціальні й пізнавальні потреби.

Особливістю програми є її гуманістична спрямованість: кожна дитина розглядається як унікальна істота, якій необхідно забезпечити максимально сприятливе середовище для виявлення її природного потенціалу. Освітній процес у рамках програми не є формалізованим – він вибудовується на основі

гри, діалогу, реального досвіду, експериментів та спільної діяльності. Програма «Освіта і піклування» розроблена з урахуванням сучасних міжнародних тенденцій дошкільної освіти, таких як інклюзія, взаємодія з родиною, екологічне виховання, розвиток емоційного інтелекту [1].

5. «Соняшник». Це авторська програма розвитку, навчання і виховання дітей від 4 до 6 років, створена відомим педагогом Любомирою Калуською. Вона має цілісний, інтегрований підхід до дошкільної освіти, у центрі якого – особистість дитини, її емоції, інтереси, потреби та здатність до самовираження. Програма спрямована на забезпечення гармонійного психічного, мовленнєвого, фізичного, художньо-естетичного і соціального розвитку. Вона охоплює всі ключові освітні напрямки, інтегруючи їх у захопливу діяльність, що базується на сюжетно-рольових іграх, образотворчості, музиці, природознавстві, спілкуванні.

Програма «Соняшник» глибоко продумана відповідно до вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку. Вона розкриває внутрішній потенціал дитини через гру, дослідницьку діяльність, спостереження за навколишнім середовищем. Особлива увага приділяється розвитку мовлення, емоційного світу, моральних якостей, соціальних навичок та формуванню творчого мислення. Однією з сильних сторін програми є акцент на формування самостійності, відповідальності, внутрішньої мотивації до пізнання, що закладає основу для успішного навчання в школі [1].

6. «Стежина» – це комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, які працюють за принципами вальдорфської педагогіки. Її авторами стали Алла Гончаренко та Наталія Дятленко – досвідчені фахівчині в галузі альтернативної освіти. Програма «Стежина» базується на філософії Рудольфа Штайнера й передбачає розвиток дитини в гармонії з природними ритмами, через гру, мистецтво, казку, рух і спостереження. Головний акцент робиться на духовному, емоційному та соціальному розвитку, а не на формальному засвоєнні знань. Освітній процес вибудовується так, щоб

дати дитині змогу рости у своєму власному темпі, без тиску, з повагою до її індивідуальності.

У програмі «Стежина» велика увага приділяється створенню емоційно безпечного простору, де дитина має змогу бути собою, вільно висловлювати свої почуття й відкривати світ через щоденні ритуали, сезонні свята, творчість і практичну діяльність. Основою навчання є ігрова діяльність, ручна праця, малювання, спів, ліплення, казки та природні ритми життя. Важливою складовою є екологічне виховання – дитину навчають шанувати природу, дбайливо ставитися до світу й людей. Програма не має чітких академічних вимог, однак вона глибоко розвиває в дитини емоційний інтелект, уяву, увагу, зосередженість та самостійність, що формує надійну основу для подальшого навчання в школі.

7. «Українське дошкілля» – це ще одна сучасна програма розвитку дитини дошкільного віку, автором якої є Олександра Білан, а загальне редагування здійснювала Олена Низковська. Програма створена відповідно до Базового компонента дошкільної освіти України й орієнтована на формування у дітей ключових компетентностей, що сприятимуть їх гармонійному розвитку. Вона охоплює всі напрямки дошкільного виховання: фізичний, соціальний, емоційний, мовленнєвий, художньо-естетичний, пізнавальний та моральний розвиток дитини. Зміст програми відповідає віковим особливостям дітей та потребам сучасного суспільства.

Програма «Українське дошкілля» вирізняється практичністю, науковою обґрунтованістю та національним спрямуванням. Вона сприяє формуванню патріотизму, любові до української культури, мови, традицій, через вивчення фольклору, народних ігор, української пісні, казки, звичаїв. Навчально-виховний процес організовано з урахуванням принципів гуманістичної педагогіки – дитини не примушують, а заохочують до пізнання, взаємодії, ініціативності. Вихователь виступає не лише носієм знань, а й другом, партнером у грі, порадиником і співтворцем процесу.

8. Програма «Я у Світі» є сучасною освітньою моделлю, яка акцентує увагу на особистісному становленні дитини, її вмінні пізнавати себе, розуміти власні емоції та емоції інших. Однією з ключових складових цієї програми виступає театралізована діяльність, яка розглядається не як допоміжний інструмент, а як повноцінний засіб самовираження та самопізнання. Через гру в театр дитина занурюється в світ емоцій, почуттів, моральних виборів, переживань. Вона навчається не лише бути «акторами», але й авторами власного досвіду – вільно висловлювати думки, розповідати про себе, формувати власне ставлення до навколишнього світу [66].

Завдяки театральним постановкам діти в межах програми «Я у Світі» набувають важливих комунікативних навичок: вони вчаться слухати інших, враховувати чужу точку зору, обґрунтовувати свої позиції, розвивають емоційний інтелект. Особливо важливим є розвиток емпатії — діти, проживаючи ролі, вчаться розуміти мотиви поведінки героїв, співпереживати їм. Таким чином, театралізована діяльність стає не просто елементом гри, а справжнім педагогічним інструментом формування цілісної, свідомої, відкритої до діалогу особистості.

9. Програма «Світ дитинства» також активно впроваджує театралізовану діяльність як метод розвитку дитини, особливо в аспекті її соціалізації та творчого становлення. У межах цієї програми велика увага приділяється створенню безпечного, доброзичливого, підтримуючого середовища, в якому дитина може вільно фантазувати, перевтілюватися, експериментувати з ролями, відчувати себе значущою. Театр тут стає полем для розкриття внутрішнього потенціалу дитини, розвитку її уяви, артистизму, почуття ритму, пластики, мови.

Театралізована діяльність у програмі «Світ дитинства» має комплексний характер – вона інтегрується з іншими освітніми лініями: мовленнєвим розвитком, художньо-естетичною сферою, моральним вихованням. У процесі підготовки та реалізації театральних вистав діти спільно працюють, домовляються, беруть відповідальність за ролі, декорації, репетиції, що формує

командний дух, ініціативність, наполегливість. Крім того, включення в театралізовану гру сприяє подоланню внутрішніх бар'єрів – особливо для дітей з сором'язливістю, замкнутістю, заниженою самооцінкою.

Усі наведені вище освітні програми підкреслюють важливу роль театралізованої діяльності в процесі всебічного розвитку дитини дошкільного віку. Вони підтверджують її ефективність як засобу мовленнєвого, емоційного, естетичного, соціального й інтелектуального розвитку. Театралізовані ігри, рольові взаємодії, імпрровізації, міні-вистави, включення дітей до різних сценічних образів і дій – усе це сприяє формуванню впевненості в собі, емоційної чуйності, самостійності, креативності.

Завдяки використанню театральних методик діти не лише краще засвоюють навчальний матеріал, а й розвивають навички спілкування, співпраці, проявляють ініціативу, розширюють уявлення про світ і самих себе. Особливо це важливо в умовах інклюзивного навчання, де кожна дитина має право на індивідуальний підхід, прояв себе та підтримку своїх здібностей у безпечному, відкритому середовищі. Театр у такому контексті виконує не лише навчальну, а й терапевтичну функцію, адже він дозволяє дитині «прожити» ситуації, які її турбують, знайти нові моделі поведінки, побачити себе з іншого боку.

Варто особливо наголосити на актуальності театралізованої діяльності в сучасних умовах, коли українські діти змушені зростати у складний час повномасштабної війни, коли на перший план виходить потреба у відновленні внутрішньої рівноваги, стабільності, відчуття безпеки. Театральне мистецтво – це не лише про гру, це про можливість звільнитися від напруги, опрацювати тривожні емоції через образ, рух, мову. Воно допомагає дитині відчувати контроль над ситуацією, навіть коли світ навколо змінюється. Участь у театралізованій діяльності сприяє психологічній реабілітації, зменшенню рівня тривожності та страху, особливо в умовах постійного стресу та нестабільності.

Театральна діяльність допомагає дітям відволіктися від напруженої реальності та працювати над власними емоціями. Навіть у найскладніших

умовах діти залишаються дітьми, які потребують гри, фантазії та спілкування. А театр – це чудовий спосіб долати страхи. Тривожність, страх і невпевненість, які відчувають дошкільники, суттєво впливають на їх психічне та фізичне здоров'я. У сучасних умовах необхідно створити для дітей безпечний простір, що сприятиме емоційній стабільності та гармонійному розвитку. Комфортне укриття закладу дошкільної освіти, де діти перебувають значну частину часу, може стати не лише місцем захисту, а й осередком творчості, самовираження та психологічного розвантаження.

Українськими науковцями розроблена надзвичайно важлива й актуальна в умовах воєнного часу методика організації театралізованої діяльності в укриттях закладів дошкільної освіти – *«Театральна халабуда в укритті»* (К. Крутій). Ця ініціатива стала відповіддю на потребу створення для дітей безпечного, затишного й водночас розвивального простору під час повітряних тривог чи інших надзвичайних ситуацій. Театральна халабуда – це не просто тимчасове рішення або ігровий куточок, а продуманий педагогічний інструмент, який поєднує елементи гри, театру й арттерапії в кризових обставинах.

Суть цієї методики полягає в тому, щоб навіть у складних і стресових умовах, як-от перебування в укритті, не зупиняти розвиток дитини, а навпаки – підтримати її психоемоційний стан через знайомі, безпечні й творчі форми діяльності. Театральна діяльність у такому форматі стає своєрідним «терапевтичним мостом» між внутрішнім світом дитини та зовнішніми обставинами. Тут кожна дитина має можливість прожити власну історію, приміряти на себе різні ролі, переосмислити емоції, відчути підтримку з боку дорослих та інших дітей, і, що особливо важливо, відволіктися від тривожних подій та внутрішньої напруги.

Театральна халабуда – це простір, наповнений уявою, де фантазія допомагає не лише розважитись, а й прожити важкий досвід без шкоди для психіки. Тут дитина може висловлювати свої почуття через мову мистецтва: голос, міміку, рух, образ, імпровізацію. У таких умовах гра виконує глибоку

терапевтичну функцію – вона не лише знижує рівень стресу, а й повертає дитині відчуття контролю, безпеки, нормальності та звичного дитячого середовища. Театральна халабуда в укритті, таким чином, є не лише способом зберегти освітній процес у критичних умовах, але й потужним ресурсом для стабілізації емоційного стану дошкільнят.

Отже, театралізована діяльність – це не лише ефективний освітній інструмент, а й надзвичайно гнучкий, адаптивний і гуманістичний метод роботи з дітьми в екстремальних умовах. Вона допомагає не просто навчати й розвивати, а й зцілювати – надавати дитині підтримку, вселяти надію, віру в добро та зміцнювати її внутрішній ресурс. У сучасній Україні, яка переживає складні випробування, такі форми діяльності вкрай необхідні як для збереження психічного здоров'я дитини, так і для формування в неї стійкості та життєвої сили.

Висновки до першого розділу

У першому розділі проведено аналіз понять «театралізована діяльність», «театр», «інклюзивне навчання» та «діти з особливими освітніми потребами» в психолого–педагогічній літературі та визначено вплив театралізованої діяльності на розвиток дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

Одержані результати проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. Театралізована діяльність – це процес створення й реалізації художнього образу через драматизацію, інсценізацію, гру-імпровізацію та інші види акторської взаємодії. Це багатогранна діяльність, яка включає мовленнєву, музичну, рухову та образотворчу активність, дозволяючи дитині самовиразитися та розширити свій внутрішній світ.

2. Інклюзивне навчання – це організація освітнього процесу, яка забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, стану здоров'я чи соціального статусу. Інклюзивне навчання забезпечує адаптацію освітнього середовища відповідно до потреб кожного учня, створення сприятливого психологічного клімату та забезпечення комплексного психолого-педагогічного супроводу. Інклюзивне навчання спрямоване на розвиток соціальної взаємодії, формування толерантності та підтримку гармонійного особистісного розвитку всіх учасників освітнього процесу. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки у кожному закладі дошкільної освіти має бути створене спеціальне середовище навчання, що дає можливість забезпечити комплексну інклюзію учнів з «особливими освітніми потребами». Дитина з особливими потребами має стати частиною соціуму. Абсолютно кожна дитина неповторна та має унікальні здібності й таланти від народження. Метою педагогічної діяльності має бути допомога у виявленні та в розкритті природних талантів дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами.

3. Театралізована діяльність є ефективним інструментом для розвитку дітей старшого дошкільного віку, особливо в умовах інклюзивного навчання. Вона дає можливість кожній дитині, незалежно від її особливостей розвитку, виразити свої емоції, думки та переживання через гру, що сприяє розвитку творчих здібностей, мовлення, соціальних та комунікативних навичок. У театралізованій діяльності діти починають працювати в групі, розвивають увагу, пам'ять, уяву та фантазію, а також отримують досвід співпраці з іншими дітьми.

Освітні програми в Україні, такі як «Дитина», «Впевнений старт», «Соняшник», «Стежини у Всесвіт», «Українське дошкілля», «Я у Світі» та «Світ дитинства» інтегрують театралізовану діяльність у навчально-виховний процес, підкреслюючи її значення для розвитку творчих здібностей, емоційного інтелекту та соціалізації дітей.

Театральна діяльність виконує важливу психотерапевтичну функцію. У сучасних умовах, коли діти стикаються з підвищеним рівнем стресу, страхом і невпевненістю, театр стає дієвим особливим емоційним розвантаженням та психологічною підтримкою. Методика «Театральна халабуда в укритті», розроблена українськими науковцями, є інноваційним підходом до створення безпечного та комфортного розвивального середовища для дітей. Театральна залабуда дозволяє дітям через гру та творчість виражати власні почуття, долати страхи, адаптуватися до складних умов і знаходитись у внутрішньому рівновазі.

Театралізована діяльність є невід'ємною складовою освітнього процесу ЗДО, сприяє загальному розвитку дошкільників, їх соціалізації та психологічному благополуччю.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Досвід використання театралізованої діяльності в закладах дошкільної освіти

Проаналізувавши теоретичні джерела, в яких розкриваються особливості використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі, виникає необхідність практичного вивчення ефективності використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі. Тому на другому етапі роботи нами була проведена науково-дослідницька робота, що спрямована на встановлення характеру особливостей використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.

Метою науково-дослідницької роботи є дослідження особливостей використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.

Завдання науково-дослідницької роботи були сформовані у відповідності до етапів проведеного нами дослідження.

1. Підготовчий етап передбачав опрацювання таких завдань – вивчення теоретичні особливості використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі у науково-педагогічної літературі.

2. Констатувальний етап передбачав виконання завдань, пов'язаних із проведенням діагностики дітей старшого дошкільного віку до впровадження

театралізованої діяльності. Збір і обробка отриманих даних дозволили оцінити рівень соціалізації, емоційного розвитку та тривожності дітей, а також загальний стан їх комфорту в умовах інклюзивного навчання. Важливим завданням цього етапу було порівняння результатів до та після застосування театралізованих методів для оцінки ефективності їх впливу на розвиток дітей.

3. Формувальний етап передбачав розроблення та впровадження серії театралізованих заходів для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному середовищі.

У процесі науково-дослідницької роботи використовували такі методики, як спостереження, бесіди з дітьми (Додаток Б) та анкетування вихователів і батьків, фіксація та збір результатів, а також аналіз змін у соціально-емоційному розвитку дітей.

Необхідно зазначити, що вчителі загальноосвітніх навчальних закладів, що звикли працювати за налагодженою системою, виявилися не готовими до нових вимог інклюзивної освіти. Результати досліджень вітчизняних вчених, вказують на те, що вчителі мають не достатній рівень поінформованості про інклюзивну освіту як систему дітей з особливими освітніми потребами.

З метою дослідження ефективності використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі була проведена науково-дослідницька робота на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 4 «Дивосвіт» Слобожанської селищної ради Дніпровського району Дніпропетровської області. Загальна кількість дітей, які брали участь у науково-дослідницькій роботі, становить 40 дітей старшого дошкільного віку, з яких 20 осіб увійшли до експериментальної групи і ще 20 осіб – до контрольної групи (з них 6 дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з розладами аутистичного спектру, синдромом Дауна, з порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінки та порушеннями інтелектуального розвитку).

У ході науково-дослідницької роботи було встановлено, що вихователі та асистенти вихователів мають вищу педагогічну освіту. Також педагоги, які взяли участь у дослідженні, приділяють час для підготовки до роботи в інклюзивному середовищі. А саме, приділяють велику увагу своїй підготовці до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, беруть участь в конференціях та семінарах, проходять курси підвищення кваліфікації. Водночас, більшої уваги вони надають самоосвіті, яка пов'язана із бажанням відповісти на освітні потреби конкретної дитини з особливими освітніми потребами.

Ось як про це розповідає одна з педагогів: *«Мій шлях в інклюзії розпочався кілька років тому, і за цей час пройшло чимало цікавих та важливих етапів. Останнім часом я активно працюю над підвищенням своєї кваліфікації. Цього року я брала участь у спеціальному проекті «Інклюзивна освіта в Дії», який триває протягом року. Це стало можливістю поглибити знання з інклюзивного свого навчання та використовувати нові методи у роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Моїм завданням є не тільки допомогти дітям адаптуватися до соціального середовища, але й створити комфортні умови для їхнього розвитку в групі, де панує взаємоповага та підтримка».*

Інший педагог зазначає: *«Уже третій рік я працюю з дітьми з особливими потребами. Це стало для мене не просто професійним викликом, але й справжнім натхненням. Усі ці роки я намагаюся використати різноманітні інноваційні методи для розвитку дітей. Зараз я активно беру участь в онлайн-програмах для педагогів, які готові мені вдосконалювати навички роботи з дітьми, а також обмінюватися досвідом з колегами по всій країні. Ця програма називається «Інклюзивна освіта: нові горизонти», і вона стала для мене справжнім ресурсом для професійного росту».*

Ось як про це розповідає одна з респонденток, з числа асистентів вихователів: *«Я працюю в рамках одного з інклюзивних проектів, і моя роль полягає в тому, щоб не тільки допомогти дітям адаптуватися, але й залучати їх до активного освітнього процесу. Щоб підвищити свою кваліфікацію, я*

також беру участь у семінарах та тренінгах, де здобуваю нові знання з психології та методики інклюзивного навчання. Це надзвичайно корисно і важливо, адже у цьому процесі від мене залежить багато чого – від емоційного комфорту до успіху моїх вихованців».

Та психолог: «Працюючи психологом, я намагаюся не тільки підтримувати дітей, але й працювати з їхніми батьками та педагогами, щоб забезпечити всебічний розвиток кожної дитини. цього року я брала участь у спеціальному тренінгу «Інклюзивна освіта: нові можливості». Це дозволяє мені поглибити свої знання та вдосконалити методи роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Разом з колегами можемо обмінюватися досвідом з та навчатися від інших професіоналів. В роботі з дітьми в інклюзивному середовищі велика увага приділяється емоційному стану та психологічному комфорту. Підвищення моїх кваліфікаційних знань дозволяє мені краще розуміти потреби дітей і підтримувати їх у процесі адаптації до навчання. виключно того, я активно працюю над створенням позитивного емоційного клімату в групі, щоб кожна дитина могла відчувати себе прийнятою та вільною у своїх почуттях і вираженому собі».

У своїй діяльності педагоги та асистенти, які взяли участь у дослідженні, неабияку увагу приділяють підбору прийомів, форм, методів, методик та різноманітним матеріалам для забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Під час роботи з дітьми вихвателі та асистенти використовують різноманітні *ігри*, які спрямовані на розвиток психічних процесів, що формують у дітей уміння *аналізувати* предмети за такими ознаками, як *колір, форма і величина*. Наприклад, ігри «Домалюй фігуру», «Форми», «Опиши предмет», «Порівняй предмети», «Кольори». Наступна група ігор спрямована на розвиток *уваги*, як «Муха», «Зроби так само», «Відзнач фігурки», «Заборонене слово». Такі ігри сприяли формуванню у дітей уміння зосереджуватися на явищах дійсності, розвивати стійкість, переключення і розподіл уваги.

Ігри, спрямовані на розвиток *пам'яті*. Це такі ігри, як «Запам'ятай предмети», «Яка група зникла?», «Що змінилося?», «Додавай і запам'ятовуй», «Вірші і небилиці». Також ігри спрямовані на розвиток *логічного мислення*: «Продовж ряд», «Знайди зайвий малюнок», «Домалюй фігуру», «Виправ помилку». Наведені вище ігри допомагають дітям вчитися користуватися різноманітними планами, схемами, сприяють розвитку уміння розмірковувати, робити умовисновки у відповідності із законами логіки.

Ігри на розвиток *творчих здібностей*, які допомагають розвивати уявлення і нестандартне мислення, уміння виражати свої почуття. Для цього потрібно навчитися бачити в кожному предметі усі його сторони, уміти, відштовхуючись від окремої ознаки предмета, будувати образ; не тільки вільно фантазувати, але й направляти свою фантазію, творчі можливості на вирішення різних задач. Це такі ігри, як «Незакінчений малюнок», «Пантоміма для кмітливих», «Придумай історію», «Прямокутне королівство».

Використовували ігри, які допомагають засвоїти навчальний матеріал, розвивають елементарні математичні уявлення, знайомлять із звуковим аналізом слова, готують руку до оволодінням письмом, а саме «Цікаві кола», «Вгадай предмет», «Виправ помилку».

Правильно підібрані методи, форми та засоби навчання розвивають сприймання, увагу, пам'ять, мислення. Підбираючи гру чи інших вид діяльності, педагоги та асистенти враховували вікові та індивідуальні особливості дитини, готовність її до виконання завдань, тип порушення. Майже до кожної гри був розроблений варіант спрощеного або ускладненого її проведення. Якщо дитина швидко й легко справлялася із завданнями, їй було запропоновано більш складні завдання.

Одне із занять було проведене за педагогічною системою Монтесорі. Де діти самостійно могли вибрати завдання чи дидактичні матеріали, відповідно до внутрішньої потреби, розумових можливостей та сензитивного періоду. Це сприяє розвитку їхньої самостійності та незалежності. У процесі виконання

обраної роботи в них формуються відчуття відповідальності, вміння обмірковувати свої дії та їх впорядкованість.

Зазначимо, що використання методів М. Монтесорі, створюються реальні можливості для реалізації інклюзивної освіти, що зумовлює відповідний рівень розвитку дитини. Дана методика набуває важливого значення не тільки для здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей, але й забезпечує ефективність корекційних впливів. Окремі положення технології М. Монтесорі рекомендуємо впроваджувати в корекційну роботу з дітьми в умовах закладу дошкільної освіти. Це сприятиме корекції вад пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери дітей, формуванню соціальної компетентності, що дає змогу досягти успіху в подальшому власному й соціальному житті.

Відповідно до останнього завдання підготовчого етапу для проведення дослідження нами були відібрані наступні *методики*:

– **проективна методика «Кактус»**. Проективна методика «Кактус» є ефективним інструментом для дослідження емоційно-особистісної сфери дітей старшого дошкільного віку, зокрема тих, хто має особливі освітні потреби. Вона дозволяє виявити наявність агресії, її спрямованість та інтенсивність, допомагаючи спеціалістам краще внутрішньо зрозуміти стан дитини. Методика передбачає створення зображення кактуса, який виступає символом внутрішнього світу дитини. Форма, розмір, розташування та деталі зображення можуть розповісти про душевний стан, рівень тривожності, напруженість або, навпаки, відкритість і доброзичливість. Великі та загострені колючки можуть свідчити про виражену агресивність або потребу в самозахисті, тоді як їх виникають або м'які обриси натякають на емоційну врівноваженість чи вразливість. Значення мають також штрихи, натиск на олівець, розташування кактуса на аркуші. Якщо малюнок розміщений у центрі, це може вказувати на гармонійний внутрішній стан, а зміщення вбік або вниз може сигналізувати про почуття невпевненості чи дискомфорту. Аналізуючи отримані зображення, можна побачити лише рівень агресії, а й закриті страхи, потребу в захисті чи

бажання утвердитися в соціальному середовищі. Ця методика особливо корисна для роботи з дітьми, яка не завжди може проявити власні емоції. Вона дає можливість спеціалістам краще розуміти дитину, визначати напрями подальшої корекційної роботи та допомагати їй у розвитку гармонійних стосунків із навколишнім світом;

– **методика для виявлення рівня самооцінки «Сходинок».** Дана методика дає можливість визначити, як дитина сприймає себе, оцінює свої можливості та місце серед однолітків, а також визначити рівень впевненості чи невпевненості у власних силах. У процесі дітям пропонуються уявити сходи, на яких вони стоять, і розповісти себе на тій сходинці, яку вважають відповідною. Це дає можливість зрозуміти, наскільки високо або низько вона оцінює свої здатності та особистісні якості. Важливе значення має не тільки вибір позиції, а й коментарі дитини, що може розкрити її внутрішнє переживання, страхи або прагнення. Діти з адекватною самооцінкою традиційно обирають середні або трохи вищі сходинок, тоді як завищена самооцінка проявляється у виборі найвищих позицій, якщо немає обґрунтування. Занижена самооцінка може виявлятися у виборі нижніх сходинок, що часто супроводжується словами про невпевненість у собі чи відчуття меншої гідності. Ця методика є інструментом для педагогів і психологів, оскільки дозволяє не лише оцінити рівень самооцінки, а й окреслити напрями для її корекції. Робота з отриманими результатами покращення формування адекватного самосприйняття, розвитку впевненості та позитивного ставлення до себе, що є ключовими чинниками в гармонійному розвитку дитини;

– **методика для визначення особливостей емоційного стану дитини «Паровозик».** Методика «Паровозик» дозволяє оцінити емоційний фон, рівень тривожності, загальний настрій і ставлення до себе та оточення. Дитині пропонують зобразити паровозик з вагончиками, де локомотив символізує її саму, а вагончики – емоції, переживання або найближче соціальне оточення.

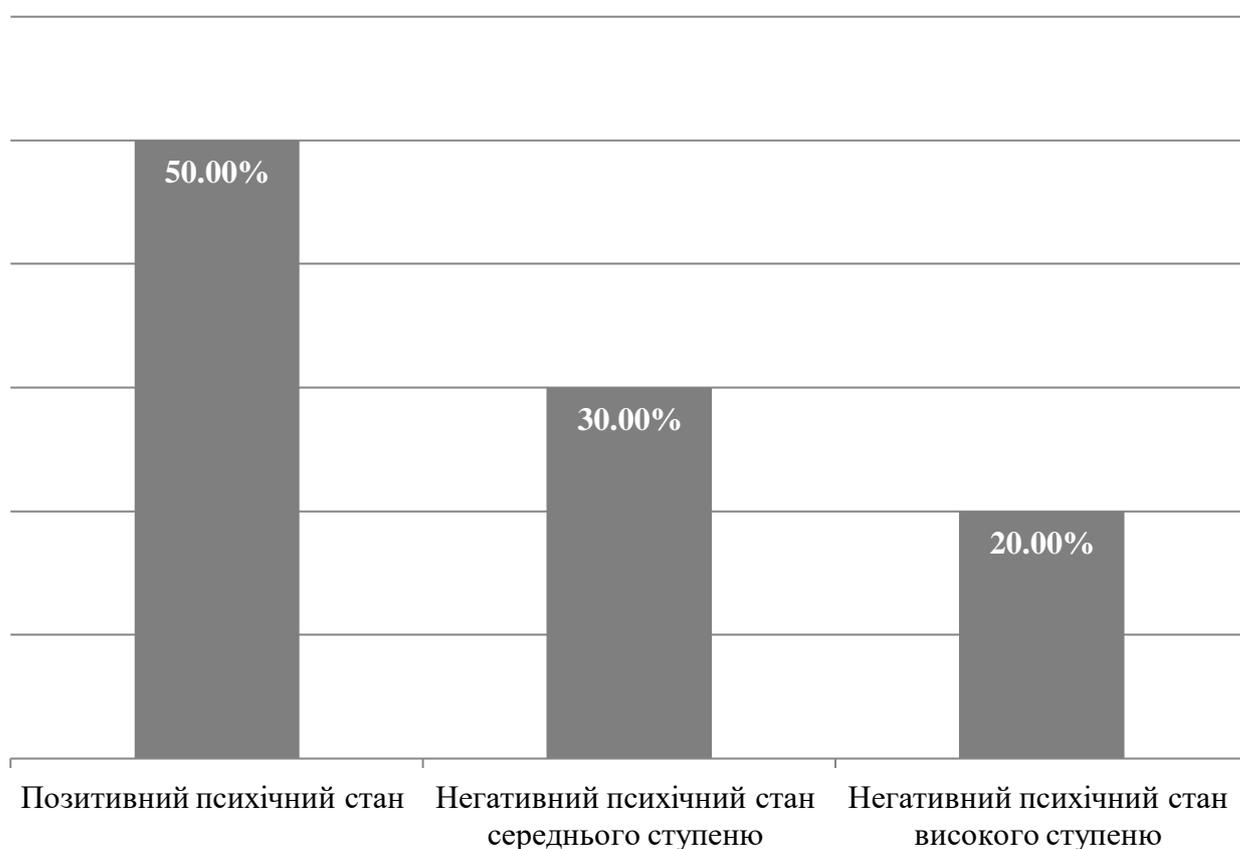
Важливі значення мають розміри, форму, розташування, наявність додаткових деталей та кольорова гама зображення. Яскраві кольори та гармонійне розташування вагончиків свідчать про позитивний емоційний стан і відкритість до взаємодії. Темні або розмиті відтінки, маленький або ізольований локомотив можуть вказувати на тривожність, невпевненість чи емоційне напруження. Особливу увагу звертають коментарі дитини щодо свого зображення. Якщо вона асоціює локомотив із сильною та впевненою фігурою, це можна свідчити про стабільну самооцінку. Якщо ж вагончики зображені хаотично або віддалені від основної частини потягу, це може сигналізувати про емоційну нестабільність або труднощі в соціальних контактах. Методика є ефективним діагностичним засобом для психологів і педагогів, допомагаючи виявляти приховані переживання дитини, визначати рівень її емоційного благополуччя та коригувати можливості проблеми у взаємодії з навколишнім світом.

– **методика «Капітан корабля»** для визначення статусного положення дитини з особливими освітніми потребами у колективі. Методика дозволяє оцінити рівень самооцінки, лідерські якості, відповідальність та загальний емоційний стан дитини. Дитині пропонують уявити себе капітаном корабля і намалювати його, а також розповісти, куди він пливе, хто ще на борту і які пригоди можуть потрапити в дорогу. Центральним образом є сам корабель, який символізує виявлення дитини про себе, свою силу, впевненість та здатність керувати життєвими ситуаціями. Великий і добре оснащений корабель може свідчити про високий рівень впевненості, тоді як маленький, нестійкий чи пошкоджений може вказувати на почуття невпевненості та страху. Значення має також опис подорожі: якщо дитина говорить про шторм, небезпеки чи труднощі, це може відобразити її тривожність або страх перед майбутнім. Спокійна і впевнена розповідь із позитивними персонажами та пригодами показує на емоційну стабільність та відкритість до нового. Методика дозволяє педагогам і психологам краще зрозуміти внутрішній світ дитини, її переживання та рівень самостійності. Вона обмінюється напрямками подальшої роботи для формування

впевненості, лідерських якостей і гармонійного сприйняття себе в соціальному середовищі.

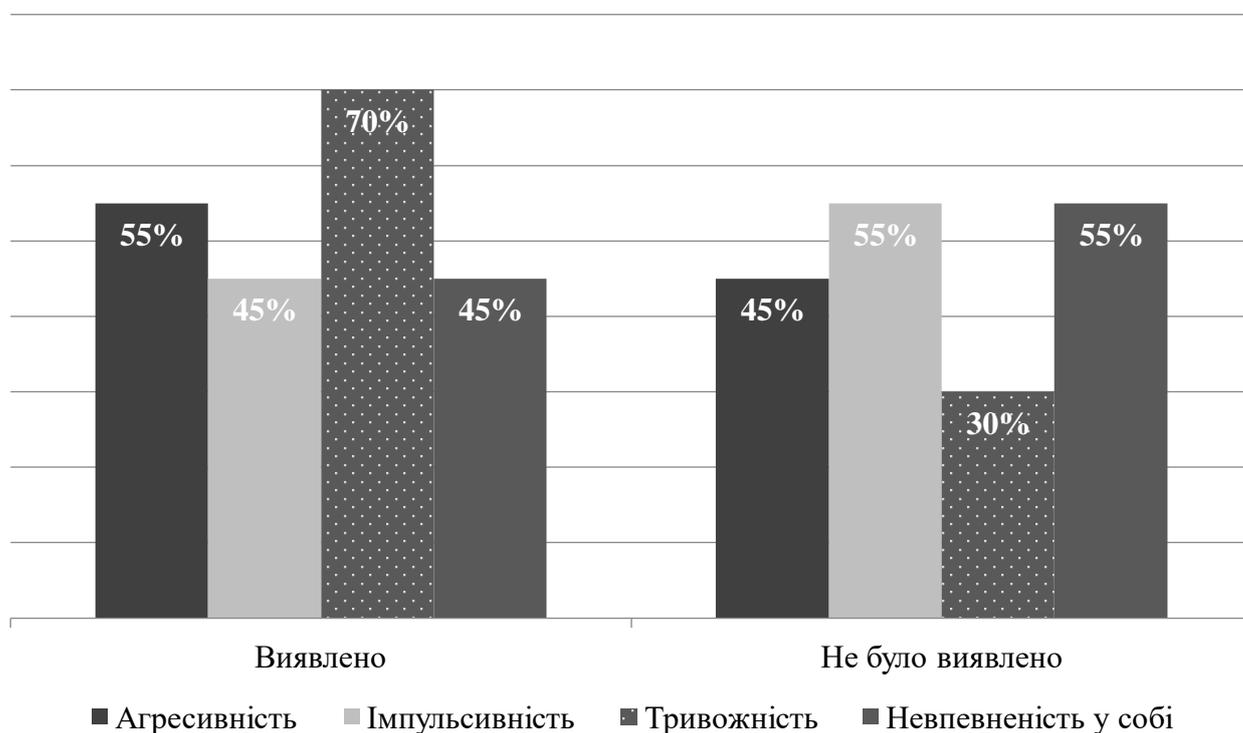
Проаналізуємо отримані результати.

Проведена діагностика за методикою «Паровозик» на визначення рівня емоційного стану кожної дитини дозволила отримати такі результати: половина дітей – 50 % має позитивний емоційний стан, що вказує на емоційну стабільність, комфортне самопочуття та відсутність значних психоемоцій. Разом із тим у 30 % дітей виявлено негативний психічний стан середнього ступеня, що може свідчити про наявність помірної тривожності, емоційної напруги або певних труднощів у соціальній взаємодії. Найбільшу увагу потребують 20 % дітей, у яких негативний психічний стан високого ступеня. Це може вказувати на значну емоційну нестабільність, виражену тривожність, внутрішнє переживання чи труднощі у спілкуванні (рис. 2.1):

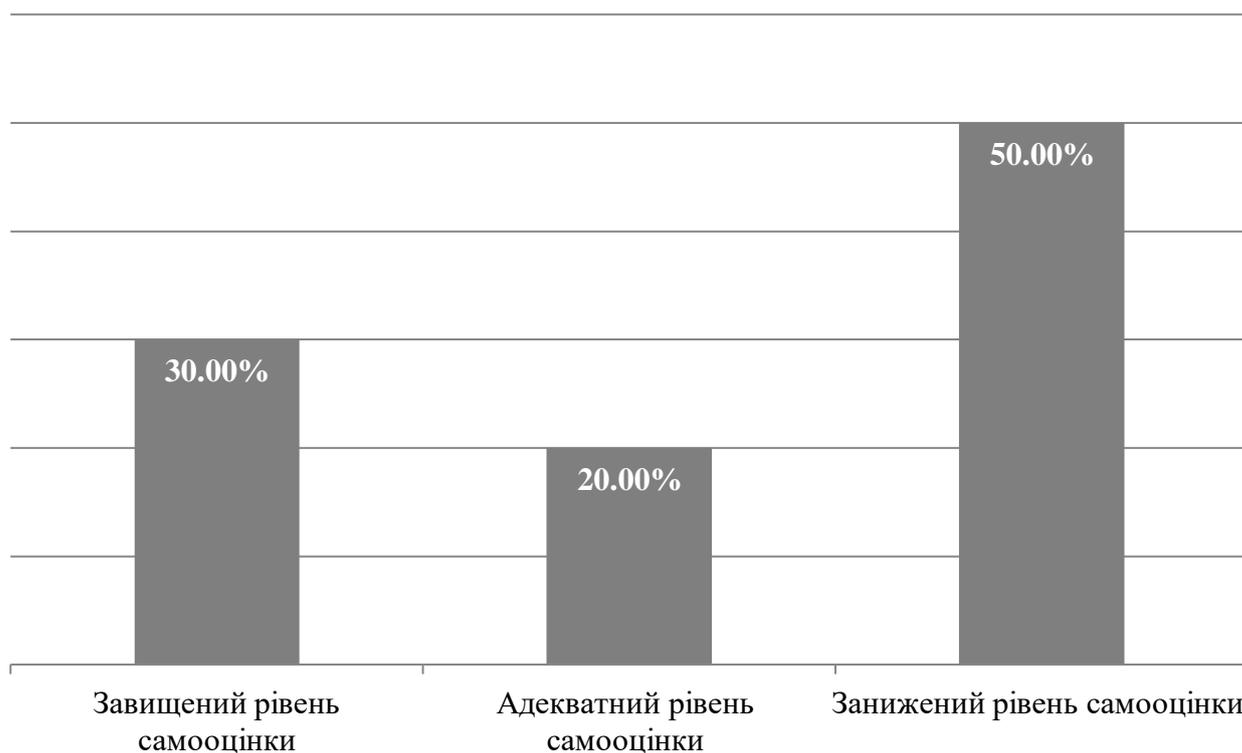
Рис. 2.1. Результати методики «Паровозик» на визначення рівня емоційного стану кожної дитини

Діагностика за методикою «Кактус» на визначення рівня емоційно-особистісної сфери дитини, визначення наявності агресивних тенденцій, їх проявів та інтенсивності дозволила отримати такі результати: у 55 % дітей зафіксовано прояви агресивності, що може свідчити про труднощі в емоційній регуляції, напруженість або потребу у захисті. Водночас у 45 % дітей агресивних проявів не виявлено, що вказує на їхню емоційну врівноваженість. Імпульсивність спостерігалася у 45 % дітей, що може бути ознакою емоційної нестабільності або недостатнього самоконтролю. Водночас 55 % дітей не проявляли імпульсивної поведінки, що свідчить про сформовані механізми саморегуляції. Високий рівень тривожності був зафіксований у 70 % дітей, що є суттєвим показником і може вказувати на внутрішнє напруження, невпевненість у собі або несприятливі емоційні переживання. Невпевненість у собі виявлена у 45 % дітей, що може свідчити про труднощі у взаємодії з оточенням або занижену самооцінку. Водночас 55 % дітей демонструють впевненість у собі, що є позитивним фактором для їхнього емоційного розвитку. Отримані результати підкреслюють необхідність подальшої психологічної підтримки дітей із високими рівнями агресивності, тривожності та невпевненості, а також розробки заходів для розвитку їхньої емоційної стійкості та гармонійної соціалізації (рис. 2.2):

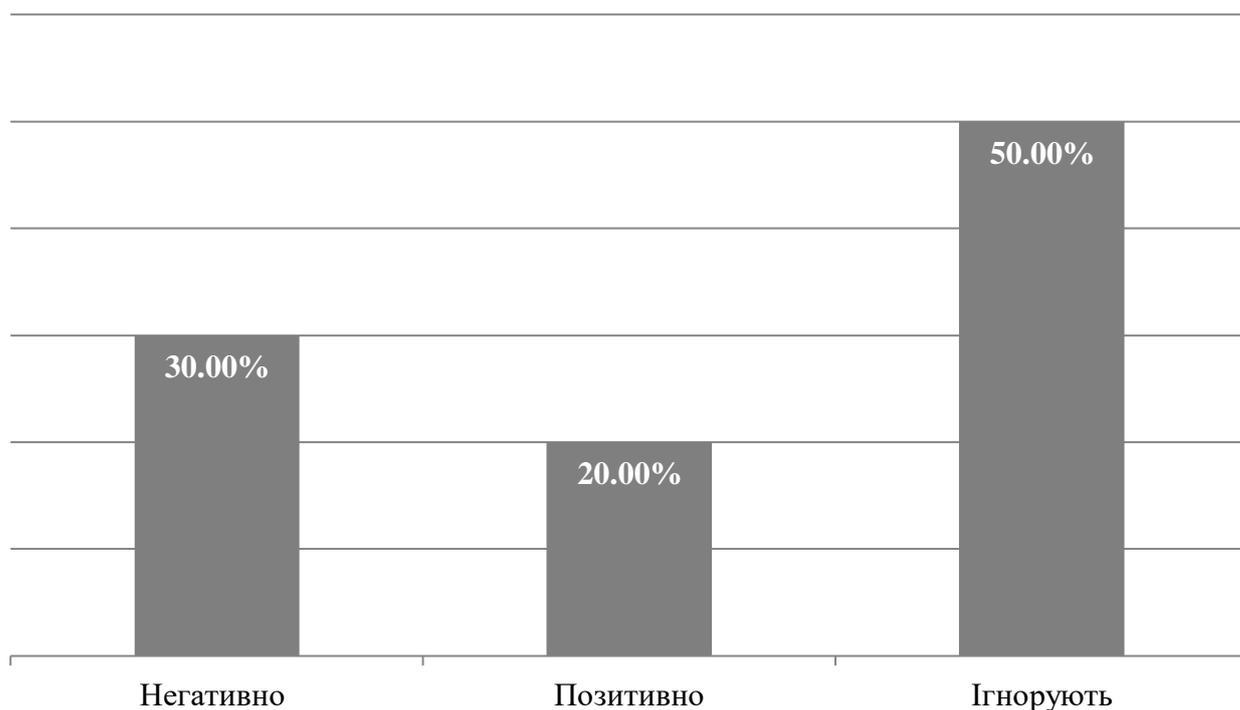
Рис. 2.2. Результати методики «Кактус» на визначення рівня емоційно-особистісної сфери дитини, визначення наявності агресивних тенденцій, їх проявів та інтенсивності

Діагностика за методикою «Сходінки» на визначення рівня самооцінки кожної дитини дозволила отримати такі результати: у 30 % дітей спостерігається завищений рівень самооцінки, що може вказувати на прагнення до лідерства, переоцінку власних можливостей або компенсаторну реакцію на певні труднощі. Адекватний рівень самооцінки виявлено у 20 % дітей, що є сприятливим показником, оскільки така самооцінка дозволяє дитині гармонійно взаємодіяти з оточенням, впевнено ставитися до своїх здібностей та реалістично оцінювати себе. Найбільшу увагу привертає група дітей із заниженим рівнем самооцінки, яка становить 50 %. Це може свідчити про невпевненість у собі, труднощі у взаємодії з однолітками, страх зробити помилку або низький рівень віри у власні можливості (рис. 2.3):

Рис. 2.3. Результати методики «Сходишки» на визначення рівня самооцінки кожної дитини

Діагностика за методикою методики «Капітан корабля» на визначення зацікавленості дітей у спілкуванні зі своїми особливими однолітками дозволила отримати такі результати: 30 % дітей демонструють негативне ставлення, що може бути наслідком недостатнього рівня толерантності, страху перед незнайомими ситуаціями або браку досвіду взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. Лише 20 % дітей проявляють позитивне ставлення та готовність до спілкування, що є важливим показником для формування інклюзивного середовища. Водночас найбільшу групу становлять діти, які ігнорують своїх особливих однолітків (50 %), що може свідчити про байдужість, відсутність розуміння важливості взаємодії або небажання виходити за межі звичного кола спілкування (рис. 2.4):

Рис. 2.4. Результати методики «Капітан корабля» на визначення зацікавленості «здорових» дітей у спілкуванні зі своїми особливими однолітками

Таким чином, на основі отриманих результатів нашого дослідження можна зробити висновок, що дітям з особливими освітніми потребами властивий підвищений рівень тривоги, прояв негативних емоцій, невпевненість у собі та занижена самооцінка. Діти з нормальним психофізичним рівнем розвитку в більшості випадків не звертають увагу на дітей з особливими освітніми потребами. Отже, вважаємо, що доцільно використати театралізовану діяльність, яка сприятиме розвитку комунікативних навичок, підвищенню самооцінки та впевненості у своїх силах, що позитивно впливає на їх емоційний стан, емоційної чутливості та толерантності у дітей, а також допоможе створити умови для кращої соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

2.2. Методика організації театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами

За результатами проведеного дослідження описаного у підпункті 2.1 другого розділу кваліфікаційної роботи, встановлено, що необхідно організувати театралізовану діяльність для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Метою наступного етапу науково-дослідницької роботи є формування у дітей та батьків інтересу до театру і спільної театральної діяльності, впровадження у виховну роботу театралізованих ігор для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Виходячи із сформульованої мети і беручи до уваги вищевикладене, визначено наступні *завдання*:

- залучати дітей до театрального мистецтва та до театралізованої діяльності;
- збагачувати знання дітей про навколишній світ;
- розвивати увагу, пам'ять, мислення, уяву і фантазію;
- розширювати уявлення дітей про моральні якості людини, про особливості взаємодії людей в житті, партнерів на сцені;
- зацікавити батьків в придбанні, виготовленні різних елементів домашнього театру і надати їм відомості про способи обігравання театральних постанов вдома з дітьми;
- формувати уявлення про емоційний стан людей і способів його передачі вербальними і невербальними засобами;
- сприяти розвитку емпатії та творчого потенціалу дітей засобами театального мистецтва, творчої самостійності в створенні художнього образу, використовуючи ігрові, пісенні, танцювальні імпровізації тощо.

Для успішної роботи та ефективного результату розроблено загальні правила занять театралізованої діяльності під час роботи з дітьми:

- не перевантажувати дітей;
- не нав'язувати свою думку;
- не дозволяти одним дітям втручатися в дії інших;
- надавати всім дітям можливість спробувати себе в різних ролях, та не розподіляти їх серед більш здібних;
- вибір та обговорення п'єси чи інсценування вистави разом з дітьми;
- робота над окремими епізодами в формі етюдів з імпровізованим текстом;
- створення спільно з дітьми костюмів та декорацій;
- репетиції окремих дій в різному складі, з декорациями і реквізитами;
- репетиція всієї п'єси чи вистави повністю з костюмами, декораціями і реквізитом.

Організація театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами передбачала розроблення програми з використанням різних засобів театралізованої діяльності.

Програма розроблена на основі наукових підходів та включає в себе 3 модулі (таб. 2.1).

Таблиця 2.1

Програма занять театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами

Програма занять	
Модуль 1. «Розумні пальчики і спритний язичок»	передбачає використання пальчикових ігор, пантоміми, артикуляційних ігор, ігри – драматизації, настільно-друковані, дидактичні і розвиваючі ігри.

<p>Модуль 2. «Ляльки і люди»</p>	<p>передбачає вправи зі скоромовками, потішками, розігрування театральних етюдів, лялькові «уявлення», прослуховування казок, віршів, розповіді по картинках.</p>
<p>Модуль 3. «В гостях у казки»</p>	<p>включає бесіди і аналіз сценарію, спільне творення кінцівки казки, створення нової казки з тією ж назвою, виготовлення атрибутів і декорацій до казки, розподіл і розучування ролей.</p>

Розроблена програма занять включає в себе застосування театралізованої діяльності та *різних видів театру* залежно від використання ігрового матеріалу та способу його розміщення, а саме театр іграшок, настільний театр, пальчиковий театр, театр рукавичок, ляльковий театр.

При складанні програми були враховані вікові та психологічні особливості старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Для розвитку особистості дитини навчання і виховання повинно «розбудити» в дитині інтерес. Тому реалізація програми передбачає взаємодію з батьками. У процесі науково-дослідницької роботи встановлено, що батьки проявляють інтерес та цікавість до спільної театралізованої діяльності, надають допомогу в організації освітнього процесу, в виготовленні костюмів, ляльок для театру, виконують ролі в постановках спектаклів.

Кожен модуль передбачав проведення трьох занять, під час яких дітям демонстрували відео-казки, а також відвідували дитячі театралізовані вистави.

Після огляду та показу вистави важливо обговорювати та аналізувати її разом з дітьми. Це дозволяє дітям висловити свої враження, ділитися емоціями та навчитися розуміти різні аспекти театральної діяльності. Пропонуємо виконувати вподобану роль вдома разом з батьками з метою посилення емоційного та творчого розвитку дитини, розвитку комунікативних навичок і самовираження, а також зміцнення взаєморозуміння між батьками та дітьми.

Така спільна діяльність дитини розвивається з більшою впевненістю і відкритістю до наступних театралізованих занять у колективі, а також сприяє розвитку її соціальних і емоційних навичок.

Одним з ефективних методів, використовуваних в роботі, вважаємо *проектний метод*, оскільки проектна діяльність дозволяє підтримати дитячу ініціативу і творче начало особистості, дає можливість для самореалізації та особистісного зростання в доступних для дошкільника формах.

Підсумковим продуктом реалізації даної програми є інсценування вистави (на вибір) на новий лад: «Колобок», «Ріпка», «Ходить гарбуз по городу», «Троє поросят», «Пан Коцький», «Рукавичка» (додаток В).

Також спостереження за розвитком дітей підтверджують ефективність реалізації театралізованої діяльності в дитячому саду. У вихованців значно збагачується словник, діти проявляють активність, самостійність, позитивний емоційний настрій.

Заняття театралізованої діяльності ґрунтувалися на таких основних *принципах*:

- змістовність занять, різноманітність тематики і методів роботи;
- щоденне включення театралізованих ігор в усі форми організації педагогічного процесу;
- максимальна активність дітей на всіх етапах підготовки і проведення ігор;
- співпраця дітей один з одним і з дорослими;
- підготовленість і зацікавленість вихователів; підбір ігор і вправ з урахуванням оптимального поєднання руху, мови, міміки, пантоміміки в різних варіаціях.

Для успішної реалізації театралізованої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами було розроблено програму занять, яка включає не лише методичні підходи, але й чіткі, практично

орієнтовані заходи. Така програма дає змогу ефективно інтегрувати театралізовану діяльність у загальний освітній процес, підтримуючи дітей у їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку. На практиці впровадження цієї програми виявилось надзвичайно результативним.

У межах модуля 1 «Розумні пальчики і спритний язичок» проводились заняття з артикуляційної гімнастики, зокрема гра «Веселий язичок подорожує» з використанням дзеркал та візуальних підказок. Під час цієї гри діти з великим задоволенням виконували вправи, які сприяли розвитку дрібної моторики, мовленнєвої артикуляції та координації. Також застосовувались пальчикові ігри «Мишка та котик», «Зоопарк», «Жили-були» тощо, які поєднувались із відповідною казкою, що сприяло глибшому емоційному зануренню дітей у сюжет (Додаток В).

У модулі 2 «Ляльки і діти» діти брали участь у виготовленні ляльок із фетру, тканини та паперу. Було організовано захід «Моя лялька – мій друг», де діти презентували свої вироби, вигадували для них імена, характер і коротку історію. Це стимулювало не лише мовленнєву активність, а й креативне мислення. В межах цього ж модуля проводилось лялькове театралізоване дійство «Наша казка» з використанням настільного театру, що забезпечувало доступність участі дітей з різними рівнями мовленнєвого розвитку (Додаток Г).

Особливою популярністю користувався модуль 3 «В гостях у казки». Діти переглядали відеозаписи українських казок («Пан Коцький», «Рукавичка», «Кривенька качечка»), після чого організовувалась дискусія: «Що зробив би ти на місці героя?» Такі обговорення формували критичне мислення, сприяли розвитку емоційного інтелекту та вміння порівнювати дії героїв. Далі учасники обирали сюжет для інсценування. Наприклад, у постановці «Троє поросят на новий лад» діти самостійно вигадали альтернативний фінал, у якому вовк не залишився злим, а став другом героїв.

Особливу увагу було приділено співпраці з батьками. Проведено захід «Театральний вечір у родинному колі», під час якого батьки разом із дітьми

інсценували казку «Ріпка» (Додаток Д). Така участь дорослих посилила емоційне злиття родини та створила атмосферу довіри й підтримки, що є вкрай важливим для дітей з ООП. Батьки активно допомагали в створенні декорацій, костюмів, виготовленні театральних атрибутів. Разом із дітьми вони створювали домашній театр зі столу, картону, коробок, перетворюючи звичайний побутовий простір на чарівну сцену.

Використання проектного методу було реалізовано через мініпроект «Створимо свій театр», де кожна дитина відповідала за певну роль – сценарист, декоратор, актор, помічник режисера. Наприклад, при підготовці інсценізації казки «Рукавичка» (Додаток Е) діти вивчили ролі, обрали відповідні декорації (створили їх самостійно з паперу, тканини, шишок), а після вистави обговорили, чому персонажі не змогли досягти мети. Такий підхід допоміг розвивати логічне мислення, вміння працювати в команді та формувати навички емоційної рефлексії.

Підсумкове заняття-презентація «Казкова майстерня» дало змогу залучити усіх дітей до показу міні-вистави «У зимовому лісі» із використанням пальчикового театру (Додаток Ж). Кожна дитина створила власну ляльку, вигадала для неї емоцію та фразу, яку вона промовляє. Вистава проходила в затишному куточку з затемненим світлом і музичним супроводом, що додало магічної атмосфери.

У процесі впровадження програми спостерігалось значне збагачення активного й пасивного словника дітей, покращення навичок комунікації, підвищення впевненості в собі, зниження тривожності, покращення настрою. Діти почали проявляти ініціативу, активніше брати участь у спільних іграх, стали більш відкритими у спілкуванні з дорослими та однолітками.

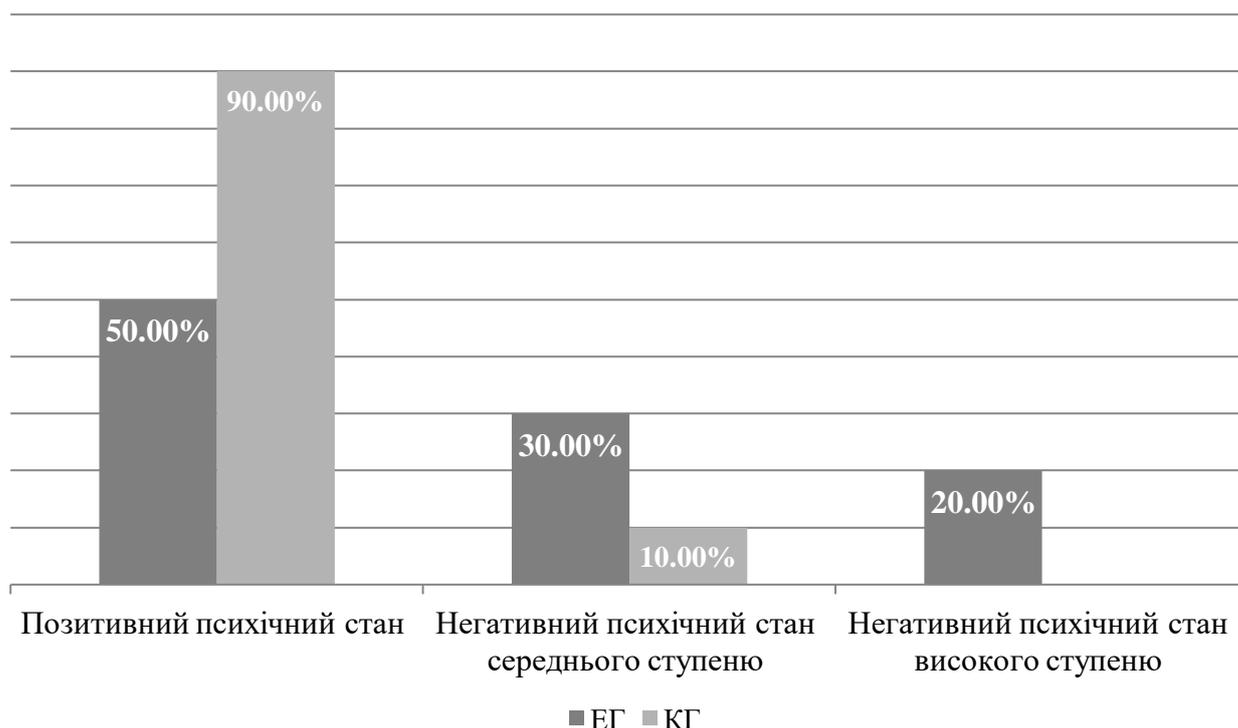
Запропоновані нами заняття і програми спрямовані на розкриття творчого потенціалу дитини, розвиток її комунікативних здібностей, психічних процесів, забезпечують вираженість індивідуальності особистості, розвиток внутрішнього світу дитини за допомогою засобів театралізованої діяльності.

Таким чином, театралізована діяльність у різних її проявах має виняткові можливості щодо вирішення завдань формування творчого потенціалу дітей молодшого дошкільного віку. Причому, кожен із видів театралізованої діяльності дає змогу розв'язувати конкретні завдання, водночас забезпечуючи величезний позитивний вплив на загальний потенціал розвитку дошкільників.

2.3. Аналіз ефективності застосування театралізованих ігор у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами

З метою перевірки ефективності розробленої театралізованої програми занять, була проведена повторна контрольна діагностика експериментальної та контрольної груп дітей молодшого дошкільного віку з використанням спеціально дібраних ігор та вправ (Додаток З) та театралізованими іграми «Рукавичка» (Додаток К). Повторна діагностика досліджуваних дітей дозволила простежити позитивну динаміку проведеної роботи. Повторне дослідження відбувалося за допомогою тих самих діагностичних методик, що і перед початком практичних занять з дітьми.

Порівняння даних, отриманих на початку та в кінці дослідження за методикою «Паровозик» на визначення рівня емоційного стану кожної дитини дозволила отримати такі результати: позитивний психічний стан виявлено у 18 дітей, що становить 90 % КГ, негативний психічний стан середнього ступеню залишився у 2 дітей, що становить 10 % КГ, негативний психічний стан високого ступеню не виявлено. У більшості дітей сформувався позитивний психологічний стан (рис. 2.5):

Рис. 2.5. Результати отримані на початку та в кінці дослідження за методикою «Паровозик» на визначення рівня емоційного стану кожної дитини

Отримані результати свідчать про позитивний вплив театралізованої діяльності та розробленої програми на рівень емоційного стану дітей з особливими освітніми потребами, оскільки їх емоційний стан покращився. Діти стали відкритими, менш тривожними та більш впевненими в собі. Театралізовані заняття допомогли знизити рівень стресу, сприяли розвитку емоційної стабільності. Крім того, завдяки участі у виставах, діти досягли більш високого рівня самовираження, що дозволило їм краще справлятися із комунікацією з однолітками та зміцнювати відносини між ними.

Порівняння даних, отриманих на початку та в кінці дослідження за методикою «Кактус» на визначення рівня емоційно-особистісної сфери дитини, визначення наявності агресивних тенденцій, їх проявів та інтенсивності дозволила отримати такі результати: агресивність – 3 дітей (15%), агресивності

не було виявлено – 17 дітей (85%); імпульсивність – 2 дитини (10%), імпульсивності не було виявлено – 18 дітей (90%); тривожність – 4 дітей (20%), тривожності не було виявлено – 16 дітей (80%), невпевненість у собі – 2 дітей (10%), не було виявлено – 18 дітей (90%).

Можна зазначити, що використання театралізованої діяльності сприяло змінам в емоційно-особистісній сфері дітей (табл. 2.2.):

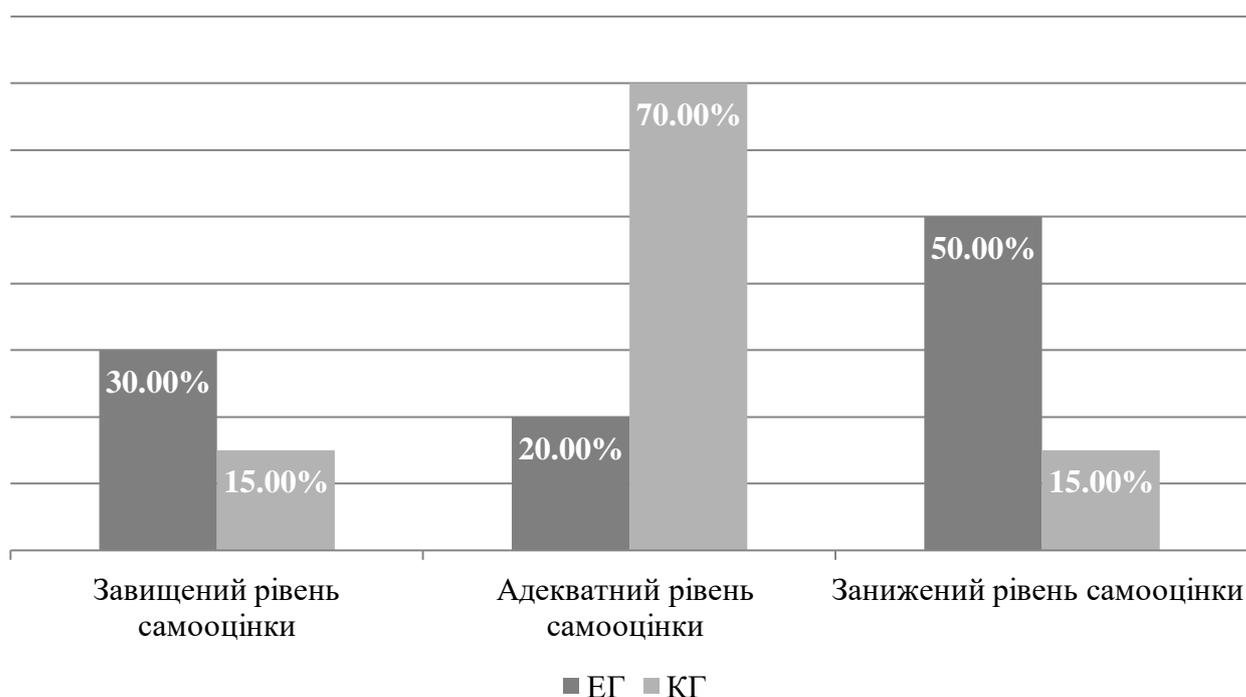
Таблиця 2.2

Результати отримані на початку та в кінці дослідження за методикою «Кактус» на визначення рівня емоційно-особистісної сфери дитини, визначення наявності агресивних тенденцій, їх проявів та інтенсивності

Показники	Етапи експерименту			
	КГ		ЕГ	
	Виявлено	Не виявлено	Виявлено	Не виявлено
1	2	3	4	5
Агресивність	55%	45%	15%	85%
Імпульсивність	45%	55%	10%	90%
Тривожність	70%	30%	20%	80%
Невпевненість у собі	45%	55%	10%	90%

Такі показники, як агресивність, імпульсивність, тривожність та невпевненість у собі, значно знизилися. Завдяки участі в театральних постановках діти навчилися краще контролювати свої емоції, виражати почуття через рольові ігри та співпрацювати з однолітками. Театралізовані заняття допомогли зняти внутрішнє напруження, знизити рівень стресу та тривоги, а також сприяли розвитку емоційної стійкості. Участь у таких заходах також дозволила дітям набувати впевненості в собі, відчувати підтримку від вихователів, однолітків і батьків, що позитивно вплинуло на їх самосприйняття та соціальну адаптацію. Завдяки творчому підходу до вирішення завдань і ролей діти навчилися більш конструктивно справлятися з емоціями та виявляти більшу терпимість до оточуючих.

Повторна діагностика за методикою «Сходишки» на визначення рівня самооцінки кожної дитини дозволила отримати такі результати: завищений рівень самооцінки – 3 дитини (15%), адекватний рівень самооцінки – 14 дітей (70%), занижений рівень самооцінки – 3 дитини (15%) (рис. 2.7):

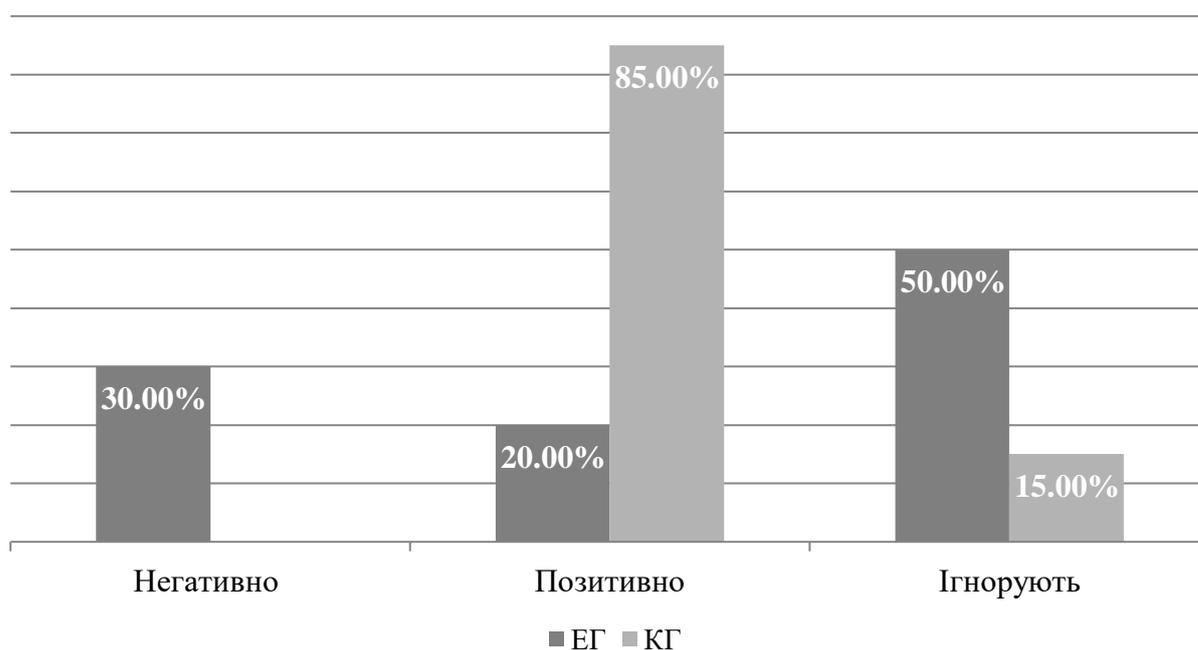

Рис. 2.7. Результати отримані на початку та в кінці дослідження за методикою «Сходишки» на визначення рівня самооцінки кожної дитини

Отже, використання театралізованої діяльності сприяло значному покращенню рівня самооцінки дітей. Під час участі в театралізованих заняттях діти отримали можливість виразити свої емоції, розвивати творчі здібності та взаємодіяти з однолітками, що позитивно вплинуло на їх відчуття власної гідності та впевненості. 70% дітей продемонстрували адекватний рівень самооцінки, що впливає на гармонійний розвиток та позитивне сприйняття себе. 15% дітей мали занижений рівень самооцінки, що можна свідчити про їх позитивне сприйняття власних досягнень і ролі в колективі, тоді як інші 15% мали занижений рівень самооцінки, що може бути результатом недавніх труднощів у соціальних взаємодіях або низької впевненості на етапі початкової

адаптації. Враховуючи ці результати, театралізована діяльність має великий потенціал у корекції самооцінки, розвитку соціальних та емоційних навичок у дітей з особливих.

Повторна діагностика за методикою методики «Капітан корабля» на визначення зацікавленості «здорових» дітей у спілкуванні зі своїми особливими однолітками дозволила отримати такі результати: негативної реакції не було виявлено, 17 дітей позитивно (85%) та 3 дітей ігнорують (15%) (рис. 2.8):

Рис. 2.8. Результати отримані на початку та в кінці дослідження за методикою на визначення зацікавленості дітей у спілкуванні зі своїми особливими однолітками

Результати дослідження свідчать про позитивну динаміку у взаємодії дітей з їх особливими однолітками після проведення театралізованої діяльності. Виявлення негативної реакції серед дітей не зафіксовано, що свідчить про відсутність бар'єрів у спілкуванні та адаптації дітей до різних особливостей однолітків. Більшість дітей (85%) демонструє позитивне ставлення та активно взаємодіє з дітьми з особливими освітніми потребами, що підтверджує

ефективність театралізованої діяльності у розвитку емпатії, толерантності та взаємопідтримки серед дітей. Проте 15% дітей продовжують ігнорувати своїх особливих однолітків, що вказує на необхідну подальшу роботу з формування соціального навичка та розвитку більш глибокої взаємодії в групі. Тому можна зробити висновок, що театралізована діяльність є ефективним інструментом для сприяння інтеграції та розвитку взаєморозуміння між дітьми.

Проведена нами науково-дослідницько робота підтверджує ефективність використання театралізованої діяльності у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Спостерігається позитивна динаміка в напрямі підвищення рівня формування самооцінки, зниження рівня тривожності, вдалій соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, прийоми, методи та засоби театралізованої діяльності в структурі розробленої програми направили розвиток дітей на розширення їх уявлень щодо проявів емоцій, спонтанності почуттів, самовираження. За допомогою реалізованої програми діти навчилися взаємодіяти з дорослими та однолітками під час постанови уривків казок, навчилися доречно імітувати рухи та жести персонажів, брали участь у іграх-драматизаціях та театральних іграх. Діти отримали знання про театр, проявляли бажання брати участь в інсценуванні відомих казок, висловлювали власну позицію у процесі перевтілення у казковий образ, показали здатність добре запам'ятовувати сюжетну послідовність, своєчасно включатися в дію. Крім того, діти навчилися підтримувати розпочату розмову в різних ситуаціях, відповідати на запитання співрозмовника та виявляти власне емоційне ставлення до предмета розмови і співрозмовника.

2.4. Рекомендації щодо удосконалення використання театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі

На основі проведеного дослідження були розроблені рекомендації щодо удосконалення використання театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі, а саме:

1. Одним із ключових аспектів удосконалення театралізованої діяльності є гнучкість сценаріїв. Важливо адаптувати зміст постановок з урахуванням потреб і можливостей кожної дитини, використовуючи доступні форми вираження: мову, жести, рухи, образотворче мистецтво. Це дозволяє кожному учаснику проявити себе в комфортному форматі, сприяючи розвитку його творчих здібностей та впевненості у власних силах.

2. Різноманітність театральних форм сприяє активному залученню дітей з особливими освітніми потребами. Доцільно використовувати як традиційні постановки, так і інтерактивні форми – імпровізаційні сценки, театр тіней, ляльковий театр, пантоміму. Це допомагає знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, стимулюючи її зацікавленість і мотивацію.

3. Важливим елементом є створення безпечного та дружнього середовища. Діти мають відчувати підтримку та прийняття, щоб не боятися помилок і відкрито проявляти себе. Для цього педагогам необхідно застосовувати методи позитивного підкріплення, заохочуючи кожне, навіть найменше досягнення дитини.

4. Роль педагога полягає не лише в організації діяльності, а й у забезпеченні індивідуальної підтримки кожного учасника. Це включає адаптацію інструкцій, використання візуальної підтримки (картки, схеми, малюнки) та поетапне навчання необхідним навичкам. Для дітей, які мають труднощі у вербальній комунікації, можна залучати альтернативні засоби вираження – невербальні ролі, використання музики або символічних жестів.

5. Залучення асистента допоможе значно полегшити процес інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у театралізовану діяльність. Така підтримка допомагає їм почуватися впевненіше, а також сприяє їхній активній взаємодії з однолітками.

6. Важливим аспектом є також активна співпраця з батьками. Вони можуть допомагати у створенні костюмів, реквізиту, підготовці дітей до виступів, що сприяє кращій взаємодії між родинами та освітнім закладом. Крім того, залучення батьків до спільної театралізованої діяльності допомагає дітям відчувати себе більш комфортно та мотивує їх до участі.

Застосування цих рекомендацій допоможе підвищити ефективність театралізованої діяльності в інклюзивному навчанні, забезпечуючи більш повний розвиток усіх дітей, сприяючи їх соціалізації, емоційному розвитку та інтеграції у суспільство.

Таким чином, удосконалення театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі передбачає створення умов для всебічного розвитку кожної дитини, використання адаптованих методів та форм роботи, забезпечення підтримки педагогів та батьків. Це дозволяє зробити театралізовану діяльність доступною, цікавою та корисною для всіх учасників навчального процесу.

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи результати дослідження, що викладені у другому розділі роботи, можемо зробити такі висновки:

1. На другому етапі роботи нами була проведена науково-дослідницька робота, що спрямована на встановлення характеру особливостей використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі. З метою дослідження ефективності використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі була проведена науково-дослідницька робота на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 4 «Дивосвіт» Слобожанської селищної ради” Дніпровського району Дніпропетровської області. Загальна кількість дітей, які брали участь у науково-дослідницькій роботі, становить 40 дітей старшого дошкільного віку, з яких 20 осіб увійшли до

експериментальної групи і ще 20 осіб – до контрольної групи (з них 6 дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з розладами аутистичного спектру, синдромом Дауна, з порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінки та порушеннями інтелектуального розвитку).

2. Проведене дослідження допомогло продіагностувати і виявити, що діти з особливими освітніми потребами мали підвищений рівень тривоги, прояв негативних емоцій, невпевненість у собі та занижена самооцінка. Діти з нормальним психофізичним рівнем розвитку в більшості випадків не звертали увагу на дітей з особливими освітніми потребами. За результатами проведеного дослідження встановлено, що необхідно організувати театралізовану діяльність для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Організація театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами передбачала розроблення програми з використанням різних засобів театралізованої діяльності.

3. Проведена нами науково-дослідницько робота підтверджує ефективність використання театралізованої діяльності у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Спостерігається позитивна динаміка в напрямі підвищення рівня формування самооцінки, зниження рівня тривожності, вдалій соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Прийоми, методи та засоби театралізованої діяльності в структурі розробленої програми направили розвиток дітей на розширення їх уявлень щодо проявів емоцій, спонтанності почуттів, самовираження. За допомогою реалізованої програми діти навчилися взаємодіяти з дорослими та однолітками під час постанови уривків казок, навчилися доречно імітувати рухи та жести персонажів, брали участь у іграх-драматизаціях та театральних іграх. Діти отримали знання про театр, проявляли бажання брати участь в інсценуванні відомих казок, висловлювали власну позицію у процесі перевтілення у казковий образ, показали здатність добре запам'ятовувати сюжетну послідовність, своєчасно включатися в дію. Крім того, діти навчилися підтримувати розпочату

розмову в різних ситуаціях, відповідати на запитання співрозмовника та виявляти власне емоційне ставлення до предмета розмови і співрозмовника.

4. Для удосконалення театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі необхідно застосувати наступні рекомендації: гнучкість сценаріїв – важливо адаптувати зміст постановок з урахуванням потреб і можливостей кожної дитини; використання різноманітних театральних форм – допомагає знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, стимулюючи її зацікавленість і мотивацію; створення безпечного та дружнього середовища – діти мають відчувати підтримку та прийняття, щоб не боятися помилок і відкрито проявляти себе; роль педагога – забезпечення індивідуальної підтримки кожної дитини; залучення асистента – допоможе значно полегшити процес інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у театралізовану діяльність. Така підтримка допомагає їм почуватися впевненіше, а також сприяє їхній активній взаємодії з однолітками; активна співпраця з батьками – залучення батьків до спільної театралізованої діяльності допомагає дітям відчувати себе більш комфортно та мотивує їх до участі.

Застосування цих рекомендацій допоможе підвищити ефективність театралізованої діяльності в інклюзивному навчанні, забезпечуючи більш повний розвиток усіх дітей, сприяючи їх соціалізації, емоційному розвитку та інтеграції у суспільство.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі вивчено психолого-педагогічну літературу з окресленої теми, розглянуті теоретичні узагальнення і практичні вирішення наукової проблеми, визначено сутність інклюзивного навчання, основні принципи та особливості організації, встановлено особливості впливу театралізованої діяльності на розвиток дітей старшого дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання. Також досліджено досвід використання та методіку

організації театралізованої діяльності в закладах дошкільної освіти, проведено аналіз ефективності застосування театралізованих ігор у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та розроблені рекомендації.

Усе це дає нам змогу констатувати:

1. Театралізована діяльність – це процес створення й реалізації художнього образу через драматизацію, інсценізацію, гру-імпровізацію та інші види акторської взаємодії. Це багатогранна діяльність, яка включає мовленнєву, музичну, рухову та образотворчу активність, дозволяючи дитині самовиразитися та розширити свій внутрішній світ.

2. Інклюзивне навчання – це організація освітнього процесу, яка забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, стану здоров'я чи соціального статусу. Інклюзивне навчання забезпечує адаптацію навчального середовища відповідно до потреб кожного учня, створення сприятливого психологічного клімату та забезпечення комплексного психолого-педагогічного супроводу. Інклюзивне навчання спрямоване на розвиток соціальної взаємодії, формування толерантності та підтримку гармонійного особистісного розвитку всіх учасників освітнього процесу.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки у кожному навчальному закладі має бути створене інклюзивне освітнє середовище, що дає можливість забезпечити комплексну інклюзію для дітей з особливими освітніми потребами.

Дитина з особливими потребами має стати частиною соціуму. Абсолютно кожна дитина неповторна та має унікальні здібності й таланти від народження. Метою педагогічної діяльності має бути допомога у виявленні та в розкритті природних талантів дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами.

3. Театралізована діяльність є інструментом розвитку дітей старшого дошкільного віку, особливо в умовах інклюзивного навчання. Вона дає можливість кожній дитині, незалежно від її особливостей розвитку, виразити свої емоції, думки та переживання через гру, що сприяє розвитку творчих

здібностей, мовлення, соціальних та комунікативних навичок. У театралізованій діяльності діти починають працювати в групі, розвивають увагу, пам'ять, уяву та фантазію, а також отримують досвід співпраці з іншими дітьми.

4.. На другому етапі роботи нами була проведена науково-дослідницька робота, що спрямована на встановлення характеру особливостей використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі. З метою дослідження ефективності використання театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі була проведена науково-дослідницька робота на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 4 «Дивосвіт» Слобожанської селищної ради” Дніпровського району Дніпропетровської області. Загальна кількість дітей, які брали участь у науково-дослідницькій роботі, становить 40 дітей старшого дошкільного віку, з яких 20 осіб увійшли до експериментальної групи і ще 20 осіб – до контрольної групи (з них 6 дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з розладами аутистичного спектру, синдромом Дауна, з порушеннями емоційно-вольової сфери та поведінки та порушеннями інтелектуального розвитку).

5. Проведене дослідження допомогло продіагностувати і виявити, що діти з особливими освітніми потребами мали підвищений рівень тривоги, прояв негативних емоцій, невпевненість у собі та занижена самооцінка. Діти з нормальним психофізичним рівнем розвитку в більшості випадків не звертали увагу на дітей з особливими освітніми потребами. За результатами проведеного дослідження встановлено, що необхідно організувати театралізовану діяльність для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Організація театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами передбачала розроблення програми з використанням різних засобів театралізованої діяльності.

6. Проведена нами науково-дослідницько робота підтверджує ефективність використання театралізованої діяльності у роботі з дітьми з

особливими освітніми потребами. Спостерігається позитивна динаміка в напрямі підвищення рівня формування самооцінки, зниження рівня тривожності, вдалій соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Прийоми, методи та засоби театралізованої діяльності в структурі розробленої програми направили розвиток дітей на розширення їх уявлень щодо проявів емоцій, спонтанності почуттів, самовираження. За допомогою реалізованої програми діти навчилися взаємодіяти з дорослими та однолітками під час постанови уривків казок, навчилися доречно імітувати рухи та жести персонажів, брали участь у іграх-драматизаціях та театральних іграх. Діти отримали знання про театр, проявляли бажання брати участь в інсценуванні відомих казок, висловлювали власну позицію у процесі перевтілення у казковий образ, показали здатність добре запам'ятовувати сюжетну послідовність, своєчасно включатися в дію. Крім того, діти навчилися підтримувати розпочату розмову в різних ситуаціях, відповідати на запитання співрозмовника та виявляти власне емоційне ставлення до предмета розмови і співрозмовника.

7. Для удосконалення театралізованої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі необхідно застосувати наступні рекомендації: гнучкість сценаріїв – важливо адаптувати зміст постановок з урахуванням потреб і можливостей кожної дитини; використання різноманітних театральних форм – допомагає знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, стимулюючи її зацікавленість і мотивацію; створення безпечного та дружнього середовища – діти мають відчувати підтримку та прийняття, щоб не боятися помилок і відкрито проявляти себе; роль педагога – забезпечення індивідуальної підтримки кожної дитини; залучення асистента – допоможе значно полегшити процес інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у театралізовану діяльність. Така підтримка допомагає їм почуватися впевненіше, а також сприяє їхній активній взаємодії з однолітками; активна співпраця з батьками – залучення батьків до спільної театралізованої діяльності допомагає дітям відчувати себе більш комфортно та мотивує їх до участі.

Застосування цих рекомендацій допоможе підвищити ефективність театралізованої діяльності в інклюзивному навчанні, забезпечуючи більш повний розвиток усіх дітей, сприяючи їх соціалізації, емоційному розвитку та інтеграції у суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко-Лемовська Л. В. Порівняльний аналіз діючих програм виховання та навчання дошкільників щодо розвитку словника в процесі театралізованої діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2008. Вип. 39. С. 267-276.
2. Атрощенко Т.О., Зданевич Л.В., Цегельник Т.М. Потенціал сімейного виховання у процесі формування особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. *Вісник Запорізького національного університету*. 2021. Вип. 1 (37). Ч. II. 2021. С. 27–33
3. Базовий компонент дошкільної освіти. Міністерство освіти і науки України: 2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text> (дата звернення 26.04.2025).
4. Бангрович М. В. Становлення та розвиток інтерактивного театру в Україні на сучасному етапі: Форум-театр, Свідоцький театр, Плейбек-театр. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених*. Харків: ХДАК, 2019. С. 243-244.
5. Бегас Л. Д. Корекція заїкання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / Л. Д. Бегас; НПУ ім. М. П. Драгоманова. К.: 2016. 16 с. URL : https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7947/1/avtor_begas.pdf
6. Березіна О. М., Гніровська О. З., Линник Т. А. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі Тернопіль : Мандрівець, 2015. 56 с.
7. Василенко О. М. Теоретичні та практичні питання мовленнєвого розвитку дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Імідж сучасного педагога*, 2017. № 6. С. 51-53.

8. Виготський Л. С. Гра і її роль у психічному розвитку дитини // Питання психології. 1966. № 6. С. 62-68.
9. Гавриш Н. В. Структура і функції мовленнєво-творчої діяльності дошкільників: дошкільна лінгводидактика, хрестоматія / упор. А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. Київ: Слово», 2005. 320 с.
10. Гавриш, Н. Художня література в освітньому процесі: сучасні технології. *Дошкільне виховання*. 2011. № 2. С. 4-9.
11. Гагарін М. Критерії добору української народної казки для виховання морально-естетичних почуттів. *Початкова школа*. 2006. № 1. С. 55-58.
12. Герасимова Н.Г. Театрально-виконавська діяльність в сучасній системі освіти. Художнє загальне і додаткову освіту ХХІ століття: аналіз стану та стратегія підвищення якості: матеріали міжнар. наук.-практ. конф, 2016. С. 35-39.
13. Гладких О. Батьківський плейбек. *Дошкільне виховання*. 2019. № 2. С. 36-37.
14. Дегтяр Г.В. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній освіті. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 1(49). С. 250-255.
15. Дергач, М. А. Формування особистості засобами театрального мистецтва: іст. становлення пед. думки та практики : монографія / М. А. Дергач ; Держ. вищ. навч. закл. Запоріз. нац. ун-т". – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2009. – 408 с.
16. Дерев'янка С. П. Психологія дитячої творчості: Навчально-методичні рекомендації. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2020. 76 с.
17. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.
18. Зав'язун Т. Гармонійний розвиток мовлення та творчої гри основний фактор усунення труднощів комунікації у дошкільників. Актуальні проблеми

психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ: 2013. Вип. 9. С. 59-71.

19. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712722/2/12_24-pages-5-18.pdf

20. Зозуля А. В. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин: НДУ, 2015. Вип. 4, 151-157.

21. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна». 2019. 300 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>

22. Кардаш І. Театралізовані ігри як засіб формування творчої особистості дітей дошкільного віку. *Науковий вісник мну імені в. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* № 2 (53), 2016. С. 88-92.

23. Клименко В.В. Механізм творчості: Чи можна його розвивати? URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/6765>

24. Коломоєць Т.Г. Розвиток творчості дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Педагогічні науки.* Чернігів, 2017. Вип. 149. с. 56-58.

25. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у період повоєнної відбудови: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. – 192 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739320/1/Kolupaeva.Taranchenko.Dity.z.OOP.vijna.pdf>

26. Кондратець І. Педагогічний плейбек. *Дошкільне виховання.* 2017. № 2. С. 20-22.

27. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей. Київ : Знання. 1963. 80с.

28. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2-х ч. Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2009. 284 с.

29. Крутій К.Л., Деснова І. С., Поповська О. А. Організація ігрової діяльності для формування навичок безпеки в дітей дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2024. № 97. С. 28-35. DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.97.5>

30. Ліна Береженна, Оксана Шикирінська Розвиток комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку засобами музично-ігрової діяльності / Зб. матеріалів науково-практичного симпозиуму «Орликіана-2021: проблеми та перспективи сучасної освіти»: Миколаїв, 13 жовтня 2021 р. С. 140-143.

31. Лінкевич С. Ігрові технології та інновації в умовах реалізації Нової української школи. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2019/08/6_%D0%9B%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%A1.%D0%91.pdf (дата звернення: 07.02.2025).

32. Ляховець О. Театралізована діяльність у дітей дошкільного віку. Дошкільний навчальний заклад. 2009. № 2. С. 13-19.

33. Макаренко Л. В. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. URL : https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/837/1/pr_vch_Vip.18_2019.pdf

34. Макаренко Л.В. Організація театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Бердянськ : ФОП Ткачук О. В. 2014. 256 с.

35. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 667 с. URL : https://4vpupo.org.ua/download/metod_prob1/pedagogika.pdf

36. Мартиненко Г. В. Театралізована діяльність в дитячому садку. Харків : ВГ «Основа», 2018. 127 с.

37. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153584414.pdf>

38. Мельничук М. Формування духовних цінностей у дошкільнят. *Дошкільнє виховання*. 2000. № 4. С.10-11.
39. Моляко В. О. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / В. О. Моляко, О. Л. Музика. Житомир: Вид-во Рута, 2016. С. 32
40. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. Посіб Камянець-Подільський : Волощук В.О., 2017. 112 с.
41. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти / за ред. Г.С.Тарасенко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
42. Освітня Програма "Дитина" для дітей від 2 до 7 років URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31897/1/Programa_DUTUNA_KDO_2020.pdf
43. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : ТОВ «Українська академія дитинства», 2017. 80 с.
44. Павелків Р. В. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 296 с.
45. Поповська О.А. Використання музичних ігор в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 березня 2024 року / за заг. ред. Ю.О.Демидова. Маріуполь: МДУ, 2024. С. 81-85.
46. Поповська О.А. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до використання логоритміки в корекційно-педагогічній роботі з дітьми з особливими потребами. Інноваційно-технологічні засади підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти: монографія [Електронне видання] / за заг. ред. Демидової Ю.Л. та ін.; за наук. ред. К.Л.

Крутий, О.А. Фунтікової. – Київ: Маріупольський державний університет, 2025, С. 236-274.

47. Рубінштейн С.Л. Вибрані філософсько-психологічні праці. К.: Освіта, 1997. 127 с.

48. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005011>

49. Савінов В. В. Відновлювальні ефекти плейбек-театру для людей, що переживають наслідки травматичних подій / за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 80 с. С. 41–46.

50. Сергеева В., Ілішова О., Цегельник Т. Forming an inclusive culture among pre-school teachers. (Формування інклюзивної культури у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти) Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Вип. 55. Том 3. 2022. С. 201-207

51. Скрипник Н. І., Хом'як І. М. Лінгвофілософські засади концептуалізації поняття «мовлення». Publishing House «Baltija Publishing». 2021. № 7. С. 89-102.

52. Стихун, Н. В. Тенденції розвитку професійної майстерності вчителя засобами театрального мистецтва у практиці роботи сучасних вітчизняних шкіл. – Освітологічний дискурс Київського університету імені Бориса Грінченка : електрон. наук. фахове вид. – 2017. – № 1–2 (16–17). – С. 212–226. – URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/424>

53. Сухорукова А.Г. Організація театралізованої діяльності в умовах інклюзивного навчання в закладі дошкільної освіти. Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник матеріалів Міжнародної (онлайн) науково-практичної конференції, 27-28 лютого 2025 року. Хмельницький, ХГПА, 2025. С. 64-67.

54. Сухорукова А.Г. Театралізована діяльність як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Програмадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 24 квітня 2025 року / за заг. ред. О.А.Голук. Маріуполь: МДУ, 2025. С. 226-229.

55. Сухорукова А.Г. Театралізована діяльність як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Дебют: Збірник тез доповідей студентів психолого-педагогічного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2025 / За заг. ред. д.політ.н., проф. Трофименка М.В., к.пед.н., доц. Демидової Ю. О. Київ, 2025. С. 145-149.

56. Сухорукова А.Г., Поповська О.А. Використання театралізованої діяльності як засобу розвитку дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання. Магістерські студії психолого-педагогічного факультету Маріупольського державного університету: збірник наукових праць здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Фізична культура», «Практична психологія», «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. С. 86-93.

57. Ткаченко Л., Інноваційні підходи до мовленнєвого розвитку дитини у дошкільній і початковій освіті. Перспективи та інновації науки. № 10 (44). 2024. С. 135–142.

58. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навчальний посібник для студентів ВНЗ. Київ: НМЦВО, 2003. 300 с.

59. Форостян О.І. Вплив театралізованої діяльності у логопедичній практиці дітей дошкільного віку. *Проблеми реабілітації*: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції). Одеса. 2023. С. 186-189.

60. Цегельник Т., Поліщук В. Роль вчителя-логопеда у психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями

мовлення. Освіта. Інноватика. Практика, Том11, № 10. 2023. С. 50-55.

61. Цегельник Т.М. Погляди В.О. Сухомлинського на навчання та виховання дітей з особливими потребами. Нова українська школа – діалог з Василем Сухомлинським: колективна монографія. Хмельницький: ХГПА, 2018. 275 с. С.192-202.

62. Цегельник Т.М., Поляновська О.Р. Підготовка майбутніх педагогів до навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Професійна підготовка здобувачів вищої освіти у вимірі нових реалій: колективна монографія. Хмельницький: ФОП «О. М. Казаков», 2020. 210 с.

63. Чігірін О. І. Театралізована діяльність як засіб формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційні технології в дошкільній освіті* : зб. абстрактів міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2018. С. 216–219.

64. Шикирінська О.А. Педагогічний потенціал театралізованої діяльності дошкільників / Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. Матер. V Міжнар. наук-практ. Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; ВДПУ, Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 586-589.

65. Щукіна Л. В. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобами художньо-театральної діяльності. URL : http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/biblioteka/teatr_2020.pdf

66. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

67. Яковенко Л.В. Театралізовані казки. Харків : Вид. «Ранок», 2015. 58 с.

68. Яцина С. І. Розвиток мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного

віку: фонетичний підхід. Київ : Генеза, 2017. 234 с.

69. Brian Sutton-Smith. URL :https://en.wikipedia.org/wiki/Brian_Sutton-Smith

70. Kruty K., Koval L., Vazhenina O., Desnova I., Zahnitko A., Popovska O. Formation of Mastering Morphology Mechanisms and Word Formation in Children: Neuroscientific Research. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 2022. № 13(4). P. 280-291. <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/388>

Цінності та принципи інклюзивного навчання

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЦІННОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – ЦІННОСТІ:

- це визнання того, що всі діти можуть навчатися;
- це робота зі всіма дітьми, незалежно від їх віку, національності, мови, походження, особливостей розвитку;
- це вдосконалення освітніх структур, систем і методик для забезпечення потреб всіх дітей;
- це частина великої стратегії по створенню інклюзивного суспільства;
- це динамічний процес, який знаходиться постійно в розвитку

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА БАЗУЄТЬСЯ НА ТАКИХ ПРИНЦИПАХ:

- цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень;
- кожна людина здатна відчувати і думати;
- кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутою;
- адаптація системи до потреб дитини, а не навпаки;
- справжня освіта може здійснюватися тільки в контексті реальних взаємостосунків;
- всі люди потребують підтримки і дружби ровесників;
- задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної дитини;
- визнання спроможності до навчання кожної дитини та, відповідно, необхідність створення суспільством відповідних для цього умов;
- залучення батьків до навчального процесу дітей як рівноправних партнерів та перших вчителів своїх дітей;
- командний підхід у навчанні та вихованні дітей, що передбачає залучення педагогів, батьків та спеціалістів;
- складність завдань повинна відповідати здібностям дитини;
- рівний доступ до навчання у загальноосвітніх закладах та отримання якісної освіти кожною дитиною;
- подолання потенційних бар'єрів в навчанні.

План проведення бесіди з дітьми старшого дошкільного віку

1. Чи знаєш ти, що таке театр? Ти був у театрі? Що тобі сподобалось у театрі більше всього?
2. Який спектакль ти дивився останній раз? Тобі подобається дивитися спектаклі? Чому?
3. Назви театральні професії. Що вони роблять для того, щоб спектакль можна було дивитися?
4. Навіщо у театр приходять глядачі? Що вони роблять на спектаклі?
5. Чи любиш ти грати у «театр»?
6. У який «театр» ти любиш грати? (дитині пропонуються картинки з різними видами театру). Чому?
7. Що ти робиш, граючи в «театр»? Тобі це подобається?
8. Тобі подобається виконувати ролі казкових героїв? Чому?
9. Чи є у тебе улюблена роль? Яка?
10. Ти можеш по виразу обличчя взнати настрій героя?
11. Коли ти виростеш, ти б хотів працювати в театрі? Ким би ти хотів бути: режисером, актором, художником-оформлювачем?
12. Чи є у тебе улюблена книжка? Яка?
13. У спектаклі з якими персонажами ти б хотів прийняти участь?

Пальчиковий театр «Мишка та котик», «Зоопарк», «Жили-були»

Лялькове театралізоване дійство «Наша казка»

Лялькотерапія в формуванні комунікативних і соціально-поведінкових навичок

З допомогою лялькового персонажу діти отримують важливі соціальні навички:

вітатись і прощатись, допомагати і підтримувати, задавати запитання і відповідати на них, розрізняти емоційні стани, настрої, небажану поведінку: небажання спілкуватись - Ведмежа Бука, сум – Віслучок, жадібність - Мишеня Жаднюка.

Дорослий з допомогою ляльки вирішує багато завдань:

- Вчить дітей виражати зацікавленість у спілкуванні.
- Жартує від імені персонажу, сприяючи створенню доброзичливої атмосфери.
- Активізує безініціативних дітей.
- Постійно створює ситуацію успіху, підвищуючи впевненість у дітей.
- Допомагає дітям оцінювати правильність чи неправильність поведінки персонажа.

Додаток Д

Ігри та вправи за мотивами казок**Гра «МИ – КАЗКАРИКИ»**

Вихователь пропонує дітям декілька малюнків, на яких зображені предмети, не пов'язані між собою логічно. Дітям необхідно скласти свою казку, у якій будуть використані ці малюнки. Вона повинна бути не дуже довгою, але цікавою і веселою.

Гра «НАВПАКИ»

Вихователь промовляє дітям фрази зі знайомих казок, а діти доповнюють їх словами що є протилежними за змістом: Півник працює, а мишенята... (ледарюють). Мишенята ледачі, а Півник... (працьовитий). Півник один, а мишенят... (двоє). Зайчик боязливий, а Півень...(хоробрий). Матуся добра, а мачуха... (зла).

Гра «В ГОСТІ ЙДУТЬ ДО НАС СЛОВА»

Вихователь викликає дітей парами і промовляє речення за змістом знайомих казок В.О.Сухомлинського. – Білочка стрибає. Що я сказала? – Речення. – Скільки в ньому слів? – Два. – Давайте зробимо так, щоб в реченні стало більше слів. Яка Білочка? – Спритна. – Стрибає де? – По деревах. – Для чого стрибає? – Збирає горішки. – Послухайте, яке гарне речення: «Спритна Білочка стрибає по деревах і збирає горішки».

Гра «ПРОДОВЖИМО КАЗКУ»

Вихователь пропонує дітям домислити долю казкового героя, змінивши його характер.

Вихователь: Давайте пофантазуємо та уявимо, що, наприклад, відбулося б у казці «Вовк і семеро козенят», якщо б вовк не з'їв їх і став добрим? Такі запитання можна ставити до будь-якої казки.

Гра «ВІД РЕАЛЬНОСТІ ДО КАЗКИ»

Діти разом з вихователем розглядають ілюстрації, малюнки, за змістом малюнка, що сподобався, складають казочку.

Гра «ДЕНЬ І НІЧ»

Діти повинні назвати казки, події в яких відбуваються вдень; вночі. При цьому діти показують символ – сонце; місяць.

Гра «МАЛЮЄМО КАЗКУ»

Кожна дитина обирає площинне зображення певного персонажа знайомої казки, який їй сподобався, обводить його на аркуші паперу. Потім діти домальовують сюжет і розповідають казку про героя, яким трапилася нова історія.

Гра «ХТО ДЕ ЖИВЕ»

Діти розглядають ілюстрації до знайомих казок, потім знаходять героя і поселяють його в свою казочку.

Гра «МАСКИ»

Дитині, що стоїть перед групою дітей, одягають маску так, щоб вона не бачила яку. Дитина повинна відгадати маску. Щоб допомогти їй діти зображають героя рухами, мімікою, співають характерну пісеньку, кажуть фразу.

Вправа «КАЗКА ПО КОЛУ»

Діти стають в коло і складають казку по колу, додаючи кожен по одному- два речення.

Вправа «ЗВІРІ В ЧАРІВНИХ КАЗКАХ»

Діти по черзі зображають тварин зі знайомих казок, інші – повинні відгадати і назвати, з якої вони казки. Якщо виникають складнощі, додаються підказки.

Вправа «ЗОБРАЗИ ГЕРОЯ КАЗКИ ІНШИМ»

Перед дітьми ставиться завдання: уявити і зобразити певного героя казки змінивши його характер, розміри, вік, колір, стать, тощо.

Додаток Е

Інсценізація казки «Рукавичка»

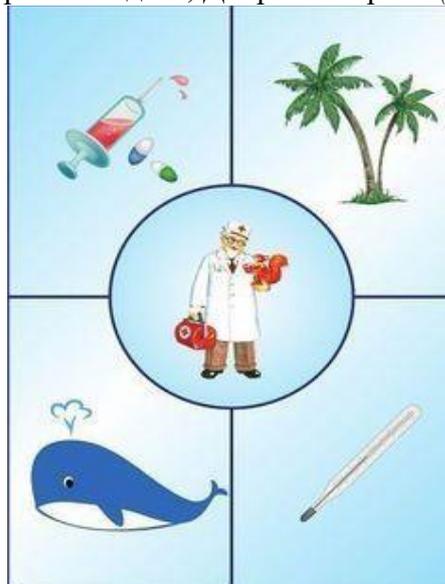
Додаток Ж

Дидактична гра «Відгадай казкового героя»

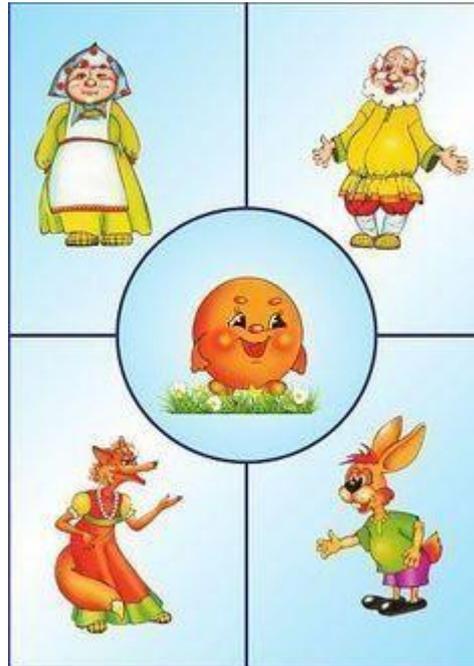

Кожна казка назву має, Я їх часом забуваю.
Ви мені допоможіть — Назву казки підкажіть.

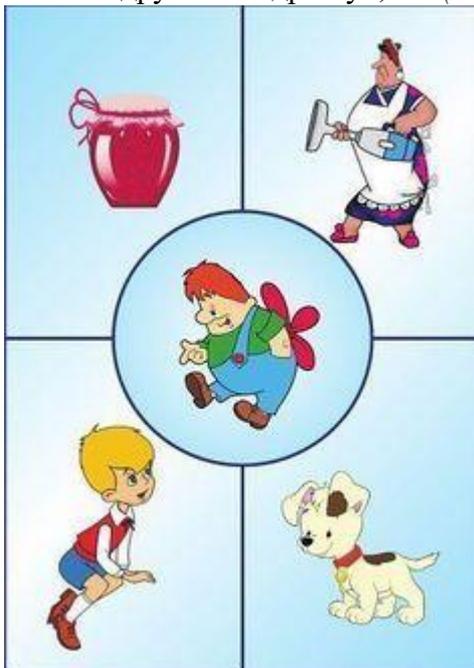
Допоможе завжди вам, І птахам і дітлахам.
Він під деревом сидить, Добрий лікар (Айболить)

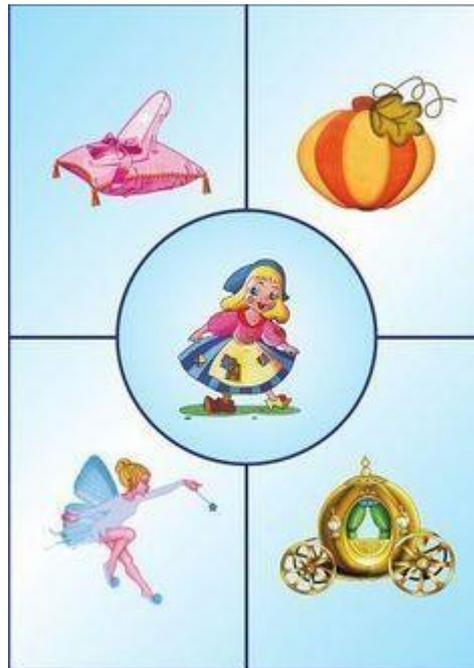
Є такі про нього вісті: Круглий, випечений з тіста, В діда й баби не прижився
– Мандрувати покотився. Від усіх тікав уміло, Та його... Лисичка з'їла.
(Колобок)

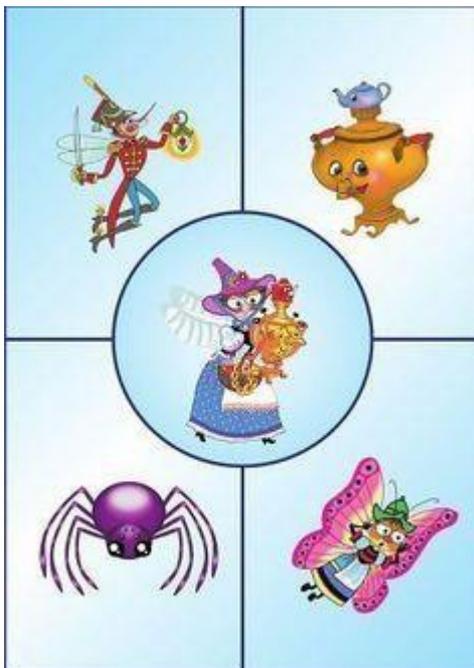
Хто моторчик свій заводить? З даху в гості хто приходить? І на свято він дістався,
Скажем дружно: «Здрастуй,...» (Карлсон)

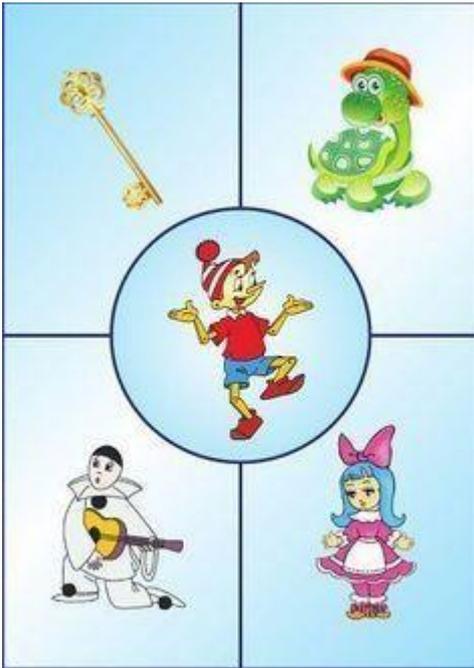
Працювала я у хатці, Танцювала у палаці. Є така у мене звичка Десь губити черевички.
(«Попелюшка»)

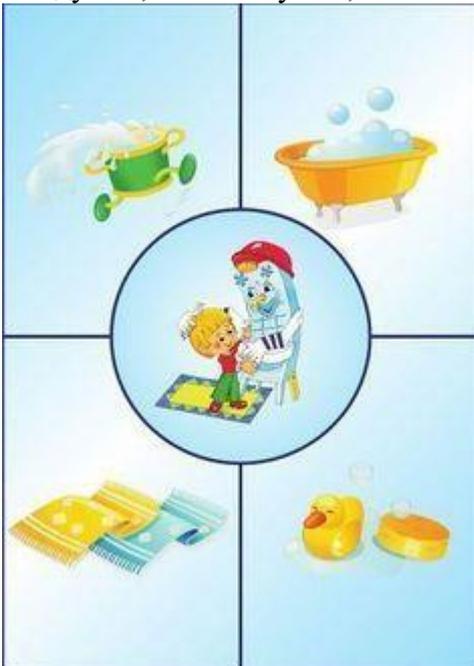
Я набридлива дуже, Та в вірші, мій милий друже, Так скажу я без прикрас:
Життя мені комарик спас. *(Муха-Цокотуха)*

В казці хлопчик незвичайний: З довгим носом, дерев'яний.
Він з Мальвіною дружив, Цінний ключик загубив. *(Буратіно)*

Простирала повтікали, Ковдра - з ними за поріг
І подушка, мов скакушка, Мов та жаба-скрекотушка, Пострибала, хоч без ніг. *(Мийдодир)*

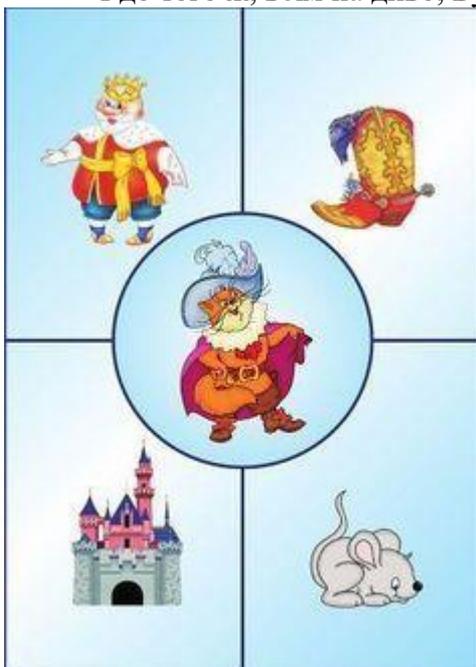

Заховавшись у корзині, Їде на ведмежій спині,
Дивиться, щоб волохатий Піріжка не міг узяти. *(«Маша і ведмідь»)*

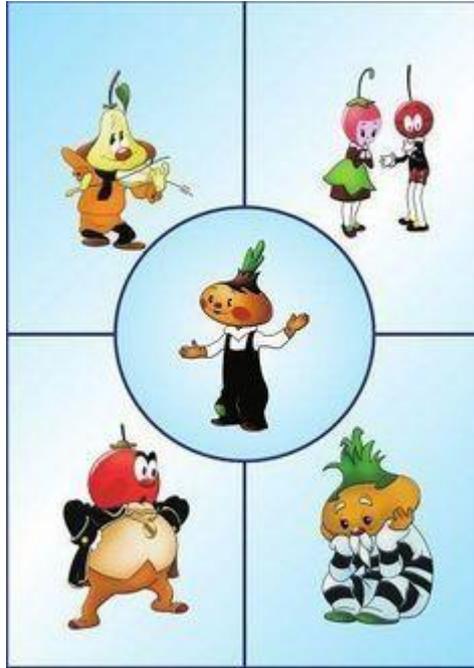

Кіт господарю служив, Кіт у чоботях ходив.

І до того ж, всім на диво, Був вигадлигим, сміливим. *(Кіт у чоботях)*

В Італії він народився, Родиною дуже гордився. Він не просто цибулина, Вірний друг це ...
(Чіполіно)

Додаток 3

Добірка ігор та вправ

Пальчикова гра «На роботу»

Старший встав – не лінувався.

Вказівний за ним піднявся – Розбудив сусід його.

Той – свого, а той свого.

Встали вчасно всі брати – На роботу треба йти.

(Стиснути пальчики в кулачок. По черзі розгинати їх, починаючи з великого. А зі словами: „Встали вчасно всі...” широко розставати пальці).

Імітаційні вправи. «Ми великі». 1-4 - ходьба на місці на носках, руки тягнути вгору (вдих); 5-8 - руки вниз, звичайна ходьба на місці (видих). Виконати до 80 кроків у повільному темпі.

«Силачі». Виконуємо вправу. - стійка ноги нарізно. 1-2 - стиснувши пальці в кулаки, руки в сторони, із силою зігнути їх над плечима (вдих); 3- 4 - в. п. (видих). Вправу виконати 6-8 разів у повільному темпі. Для кращого виконання вправи слід запропонувати дітям «показати мускули».

«Пружинка». Вправа - стійка ноги нарізно, ступні паралельно. 1 - глибоке присідання на всю ступню, спираючись руками на коліна (видих); 2 - в. п. (вдих). Вправу виконати 4-6 разів у повільному темпі. Присідати на всю ступню, лікті в сторони, рух пружинистий.

Гра-медитація. Гра «Пушинка».

Мета: вчити дітей розслаблятися, релаксувати, сприяти розслабленню м'язів та зняттю нервового напруження.

Хід гри. Подув вітерець. Діти –пушинки кружляють під жваву музику. Та ось вітерець затихає, музика уповільнюється., пушинки ледве рухаються і нарешті лягають на землю (діти присідають, опускають руки, схиляють голову, ніби заснули). Все тихо.

Гра «Смачні фрукти»

Мета: вчити дітей розслаблятися, релаксувати, сприяти розслабленню м'язів та зняттю нервового напруження.

Хід гри. У одного із дітей у руках уявна коробка з фруктами. Він пригощає по черзі дітей. Малята беруть по одному фрукту, дякують господарю, потім беруть її в рот. По виразу їхніх облич одразу видно, яке частування на смак.

Міміка: жувальні рухи, посмішка, вираз насолоди, вираз байдужості, задоволення.

Гра «Зайчики»

Інсценізація вірша М. Познавської «Зайчики».

В лісі сніг. У лісі звірі.

Ось зайчатка скачуть сірі.

Сірі їстонькі хочять, Сірі з голоду тремтять.

Бідні зайчики голодні.

Ще й не снідали сьогодні.

Виразні рухи: стрибають, ніби гриються, руками б'ють себе в боки, обіймають за плечі, притискають до живота.

Міміка: лоб зморщений, брови зведені, губи з легка надуті, кутки губ опущені.

Театралізована гра «РУКАВИЧКА»

ДІЙОВІ ОСОБИ:

1. Казкар
2. Мишка – шкряботушка
3. Жабка – скреботушка
4. Зайчик – лапанчик
5. Лисичка – сестричка
6. Вовчик – братик
7. Кабан – іклан
8. Ведмідь – набрід

Декорації та реквізит: зимовий ліс, рукавичка.

Казкар. Ішов дід лісом та загубив рукавичку. От біжить мишка-шкряботушка.

Мишка. Пі-пі-пі. Хто, хто в рукавичці?

Казкар. Ніхто не озвався. Тож мишка улізла в ту рукавичку та й сидить. А це скаче жабка та й каже.

Жабка. Скре-кре-ке. Хто, хто в цій рукавичці?

Мишка. Я, мишка-шкряботушка. А ти хто?

Жабка. Жабка-скрекотушка. Пусти і мене.

Мишка. Іди.

Казкар. От біжить зайчик. Побачив рукавичку, підійшов та й питає.

Зайчик. Хто, хто в цій рукавичці?

Жабка. Мишка-шкряботушка й Жабка-скрекотушка. А ти хто?

Зайчик. Зайчик-лапанчик. Пусти і мене.

Мишка. Іди.

Казкар. Коли це біжить лисичка.

Лисичка. Хто, хто в цій рукавичці?

Продовження додатку К

Зайчик. Мишка-шкряботушка, Жабка-скрекотушка й Зайчик-лапанчик. А ти хто?

Лисичка. Лисичка-сестричка. Пустіть і мене.

Жабка. Іди.

Казкар. От вони сидять. Біжить вовчик і питає.

Вовчик. У-у-у! Хто, хто в цій рукавичці?

Лисичка. Мишка-шкряботушка, Жабка-скрекотушка, Зайчик-лапанчик, й Лисичка-сестричка А ти хто?

Вовчик. Вовчик-братик. Пустіть і мене.

Зайчик. Іди.

Казкар. Біжить кабан. Побачив рукавичку та й питає.

Кабан. Рох-рох-рох! Хто, хто в цій рукавичці?

Вовчик. Мишка-шкряботушка, Жабка-скрекотушка, Зайчик-лапанчик, Лисичка-сестричка, й Вовчик-братик. А ти хто?

Кабан. Кабан-іклан. Пустіть в рукавичку й мене.

Лисичка. Іди.

Казкар. От і той уліз та й сидять. Коли йде ведмідь, гуде, питається.

Ведмідь. Р-р-р! Хто, хто в цій рукавичці?

Кабан. Мишка-шкряботушка, Жабка-скрекотушка, Зайчик-лапанчик, Лисичка-сестричка, Вовчик-братик й Кабан-іклан. А ти хто?

Ведмідь. Ведмідь-набрід. Пустіть і мене в рукавичку.

Вовчик. Іди.

Казкар. Став ведмідь лізти. Ліз, ліз, а рукавичка – трісь! – і луснула.

Усі звірі (разом). Ой-ой-ой!

Казкар. Злякали звірі та й розбіглися лісом.

(Усі персонажі казки стають перед глядачами.)

Діточкам малим казка добра, а мені пряничків торба.

